Anna Slováčková, oběť bolševismu. Komu věnoval Jan Křesadlo své opus magnum

Sylva Fischerová

Ústav řeckých a latinských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, Česká republika
sylva.fischerova@ff.cuni.cz
https://orcid.org/0000-0001-9554-223X

SYNOPSIS

Anna Slováčková, a Victim of Bolshevism:
To Whom is Jan Křesadlo's *Astronautilia*, His Magnum Opus, Dedicated?

Astronautilia, a sci-fi epic poem in Greek hexameters written by Jan Křesadlo (whose civil name was Václav Pinkava), is a unique work of literature that has become the subject of serious research (cf. studies by Stefan Weise). However, as far as I know, no attention has been given to the person to whom this very special epic poem is dedicated. In this study I present a brief overview of the life of Anna Slováčková, beginning with her studies in Vysoké Mýto and then at Charles University in Prague. Based on archival research (Archiv hlavního města Prahy) we learn about her teaching Greek and Latin at the Beneš Gymnasium in Prague after 1945, as well as the reasons why Václav Pinkava could not complete his gymnasium studies during the war, and how the two finally came to meet there in 1945. By chance, we also learn more about the activities of the students of the Beneš gymnasium from several issues of *SFAIRA* magazine, published by students of the gymnasium and preserved in the private possession by one of them, Dagmar Kebrdlová, Václav Pinkava's friend and fellow schoolmate (who also gives an important first-hand account of Professor Slováčková's teaching methods). Furthermore, we can also read a number of hitherto unknown poems by Václav Pinkava, published in *SFAIRA* magazine. Other archive documents inform us how Anna Slováčková is subjected to 'student screenings' in the aftermath of the communist coup d'état in Czechoslovakia, resulting in her expulsion from the Charles University Faculty of Law in 1949. Unsurprisingly, Václav Pinkava, a student at the Faculty of Arts at the time, did not pass the screening process either, as he was caught up in the politically motivated indictment involving a group of students of the Beneš Gymnasium. In the end, things turned out well for him, which was not the case for Anna Slováčková: she criticized the practice of the student screenings, which, together with her other activities (some of them fabricated by the secret police), led to her indictment and subsequent imprisonment for more than ten years. The memoirs of the formerly imprisoned women serve as a witness to life in the communist women's prisons, especially in Pardubice prison, where Slováčková carried out most of her sentence. The study introduces new documents and presents the person of Anna Slováčková, a teacher of Václav Pinkava, on the basis of hitherto unknown archival and other testimonies.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Anna Slováčková; Jan Křesadlo; *Hvězdoplavba*; epická poezie psaná ve starořečtině ve 20. století; Benešovo gymnasium v Praze; politické procesy v 50. letech; vězenkyně komunistického režimu

v Československu / Anna Slováčková; Jan Křesadlo; *Astronautilia*; epic poetry written in Ancient Greek in the 20th century; Beneš Gymnasium in Prague; political trials in the 1950s; female prisoners of the communist regime in Czechoslovakia.

DOI
https://doi.org/10.14712/23366680.2026.1.1

ÚVODEM

Poéma *Hvězdoplavba aneb Malá kosmická odysea* Václava Pinkavy alias Jana Křesadla představuje jedinečné dílo, které nemá v moderní světové literatuře obdoby. Jde o sci-fi epos o 6575 verších, napsaný starořecky v homérském hexametru s paralelním českým „překladem" a vybavený hned několika předmluvami, z toho jednou v latině. Autor, v knize uvedený pod helenizovaným pseudonymem Ἰωάννης Πυρεῖα, nazývá sám sebe pouze „auktorem" českého překladu, jehož originál měl sepsat univerzální kosmický překladatel, skunk Franta, putující vesmírem na lodi Tolma spolu s další posádkou vedenou kapitánem jménem Οὐδείς neboli Nemo, tj. nikdo. Jádrem děje je hledání ovce, která pozoruje vesmír (a tím podle fyzikálních zákonů udržuje jeho existenci) a kterou unesl zloduch Mandys. Putování vesmírem sestává z četných zastávek na různých planetách, takže autorská fantazie zde má volné pole působnosti, stejně jako jazyková invence: verše jsou plné (novo)tvarů převzatých z latiny, z kathareusy, novořečtiny ad. Křesadlo sám dílo chápe jako podání nějakého neobvyklého výkonu: je to jako přeplavat kanál La Manche nebo vypravit se na jižní pól nějakou novou metodou atp., zkrátka projev „tzv. odvaznictví" (Křesadlo 1995, I).

Dílo samo, které vznikalo velmi rychle, od července 1993 do ledna 1994,[1] přitom nepředstavuje první starořecky psaný opus svého tvůrce. Už v Křesadlově prvotině *Mrchopěvci*, vydané u Škvoreckých v r. 1984, avšak situované do padesátých let, hraje ústřední roli hymnus na Stalina, psaný starořecky a jakožto parodie na hymnický žánr. Rozsahem jsou ovšem obě díla nesrovnatelná.[2]

Hvězdoplavba neboli *Astronautilia* si získala pozornost již v době svého vydání v roce 1995, nedlouho po autorově smrti. Nyní, třicet let po jejím vydání a v roce stého výročí narození Václava Pinkavy alias Jana Křesadla, stojíme, jak se zdá, téměř před křesadlovským boomem. Německý překlad chystají ve Vídni Ondřej Cikán s Georgem Danekem: trojjazyčné vydání *Astronautilie* (česko — řecko — německé, ve dvou svazcích) by mělo vyjít v nakladatelství Kétos v říjnu 2026.[3] Překládá Ondřej Cikán, homérský badatel Georg Danek z Universität Wien připravuje edici starořec-

1 Podle poznámek v hrubé kopii postupoval Křesadlo při psaní lineárně, tj. od prvního zpěvu dál. Báseň „začal psát řecky 29. 7. 1993, nahrubo ji dokončil 28. 12. 1993 v 17:29 a v úhledném písemném vyhotovení 20. 1. 1994 v 17:35. Některé z pozdějších knih, např. XIX–XXII, byly napsány během jediného dne. Tato finální verze byla vytištěna ve faksimile publikovaného vydání". Broadbent 2024, s. 4–5.

2 Hymnus vzbudil i odbornou pozornost, srov. Dostálová 2004; Baltussen 2015; Slavíková 2021.

3 Ketos-Verlag: Jan Křesadlo: *Astronautilia I–II*.

OPEN ACCESS

kého originálu (zdůrazněme, že řecký text byl v původním vydání vytištěn pouze jako faksimile rukopisu). Ace Rockman, student University of Saint Andrews, svůj překlad *Astronautilie* do angličtiny, který předložil jako bakalářskou práci, zpřístupnil online.[4] Jde o překlad prozaický, doplněnými poznámkami a komentáři, přitom překladatelova strategie byla následující: „I have opted for idiomatic English prose, rather than verse" (tamtéž). Anglický veršovaný překlad básně od Bena Broadbenta hledá nyní svého nakladatele.

Přitom Stefan Weise již v r. 2016 sestavil k *Hvězdoplavbě* index verborum a v témže roce, při příležitosti 90. výročí narození autora, zorganizoval také symposium *Inter mundos — Jan Křesadlo, Science Fiction und Antike* na Bergische Universität ve Wuppertalu; nadto má *Hvězdoplavba* řadu fanoušků a v rámci domácí recepce Křesadlova díla — která by si zasloužila samostatnou studii — se těší postavení specifickému a určitým způsobem privilegovanému.

O to překvapivější je, že až dosud, nakolik je mi známo, nevěnoval nikdo pozornost ženě, které je tato poéma, již sám autor označil za své opus magnum, věnována.[5] V knize čteme toto:

Památce
ANNY SLOVÁČKOVÉ,
mé profesorky řečtiny
na gymnasiu
a oběti bolševismu[6]

Vzhledem k tomu, že Václav Pinkava maturoval na Benešově gymnasiu v Praze XII., Londýnské ulici 34, které má v Archivu hlavního města Prahy svůj fond, není obtížné zjistit další skutečnosti — leckteré z nich jsou ovšem překvapivé.

Začněme u samotného Václava Pinkavy: z gymnázia měl být za protektorátu vyloučen „pro zesměšňování výuky německého jazyka" (což je formulace dosti zvláštní; Částková 2004, s. 19), podle jiného zdroje byl vyloučen „za rvačku se spolužákem nakloněným nacistům, a poté se nějakou dobu učil lékárníkem" (Heé 2021, s. 271), resp. studoval na obchodní akademii a v roce 1945 se učil drogistou (Částková 2004, s. 22).[7] V dokumentech fondu je Václav Pinkava veden jako student v letech 1938/39–1941/2, nenacházíme zde však nic o tom, že by byl propuštěn z kázeňských důvodů. Čtvrtou třídu absolvoval, vysvědčení ho ovšem neopravňovalo k postupu do vyšší třídy. Jeho vyloučení souviselo s výnosem české zemské školní rady z 16. června

4 https://archive.org/details/astronautilia.

5 Za upozornění na tuto skutečnost vděčím Václavu Z. J. Pinkavovi, synu Václava Pinkavy, jemuž jsem také zavázána za pomoc s vyhledáváním údajů o Anně Slováčkové zejména na počátku svého pátrání; za další užitečné rady vděčím Vladěně Nývltové, Miroslavu Veselkovi, Matěji Novotnému a oběma anonymním recenzentům.

6 Křesadlo 1995, s. p.

7 Sám Pinkava uvádí v protokolu při výslechu v listopadu 1948 (další podrobnosti k jeho obvinění viz níže), že po vyjití obecné školy studoval klasické gymnázium, potom vyšel obchodní akademii a posléze se vrátil na gymnázium, kde odmaturoval (Archiv bezpečnostních složek [ABS], sb. V, arch. č. 6682).

OPEN ACCESS

1942, čís. III 1017/5 ai 1941, odst. 8, podle kterého smělo dokončit studium jen určité množství českých studentů. Václav Pinkava byl vyloučen coby žák se slabším prospěchem.[8] Na gymnázium se Václav Pinkava vrátil v roce 1945 na základě výnosu Ministerstva školství a osvěty o odčinění křivd z doby německé okupace ze dne 25. května 1945, čís. 26.552/45-III,[9] a ve studiu pokračoval do roku 1946/47, kdy odmaturoval s vyznamenáním.

V květnu 1945 zároveň přichází na Benešovo gymnasium učit latinu a řečtinu Anna Slováčková, která během války působila nejprve na mladoboleslavském gymnáziu (1938–42) a potom na Drtinově Městském dívčím reálném gymnasiu v Praze XVI.[10]

Anna Slováčková a Václav Pinkava se tedy na Benešově gymnasiu potkávají až v roce 1945, takže je zde jednoznačná válečná zápletka: pokud by totiž měl Václav Pinkava lepší prospěch a mohl v roce 1942 pokračovat ve studiu, jak by tomu bylo za normálních okolností, ti dva by se na gymnáziu vůbec nepotkali a je otázkou, který profesor řečtiny by Václava Pinkavu učil, a s jakým výsledkem.[11]

CURRICULUM ANNY SLOVÁČKOVÉ; BENEŠOVO GYMNASIUM V PRAZE

Anna Slováčková se narodila 2. 4. 1910 ve Vysokém Mýtě, kde také absolvovala gymnázium. Do prvního ročníku nastoupila ve školním roce 1921/1922 a po celou dobu studia, kromě čtvrtého ročníku, studovala s výborným prospěchem — v seznamech žáků je označena jako „výborně způsobilá";[12] ve školním roce 1928/1929 odmaturovala s vyznamenáním.[13] Řečtinu učil Annu Slováčkovou nejprve František Machala

8 Archiv hlavního města Prahy (AHMP), fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací školy Praha 2, Londýnská 34, karton zápisy z porad 1938–42.

9 Podle záznamů byl zapsán 28. 5. 1945 do třídy VI; spolu s ním se na základě výnosu vrátilo na gymnázium 22 dalších studentů, kromě nich pak ještě pět dalších, kteří v r. 1941/42 neprospěli a nebyla jim umožněna reparace v roce následujícím. Prospěch části těchto navrátivších se studentů představoval setrvalý problém, který se řešil téměř na každé z porad. AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací školy Praha 2, Londýnská 34, karton zápisy z porad 1943–47.

10 Národní archiv (NA), fond Ministerstva školství a osvěty, osobní spis Anny Slováčkové.

11 Podle gymnaziálních záznamů měl Václav Pinkava starořečtinu až v letech 1945–47, kdy z ní odmaturoval s výborným prospěchem, a podle záznamů v Archivu UK už pak během svých vysokoškolských studií na FF UK kursy řečtiny ani řecké četby nenavštěvoval (AUK, fond Filozofická fakulta 1882–1966 [1970], katalogy posluchačů). Pinkava považoval český systém gymnaziálního školství (který přetrval ještě pár let po válce, než vzal za své reformou Zdeňka Nejedlého, tzv. jednotnou školou) dokonce za lepší než výuku na vyhlášené anglické škole The Colchester Royal Grammar School, založené již v šestnáctém století Jindřichem VIII, kterou později navštěvovali jeho dva mladší synové. Částková 2004, s. 18.

12 Zdroj: výroční, resp. roční zprávy gymnázia ve Vysokém Mýtě z let 1923–29 (viz bibliografie).

13 *Padesátá roční zpráva státního reálného gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1928–29*, 1928, s. 11.

OPEN ACCESS

(ve čtvrtém ročníku) a poté Karel Fink (v pátém až osmém ročníku), který byl zároveň jejím třídním učitelem.[14]

Po maturitě studovala Anna Slováčková na FF UK latinu a řečtinu, a to v letech 1929–1934. Podle záznamů v Archivu UK zapisovala následující předměty: kromě oborových přednášek, např. O jazyce básní homérských (Hujer), Dějiny řeckého řečnictví (Wenig), Ústavy řeckých států (Dobiáš), Platon a jeho filosofie (Pelikán), Terentiova komedie Eunuchus (Salač), Ovidiovy Fasti s výklady starožitnickými (Salač), Soukromý život starých Římanů (Jiráni), Kritika a hermeneutika (v klasické filologii) (Wenig), Jazyky indoevropské a jejich vzájemný poměr (Hujer) atp. a řady pedagogicko-psychologických kursů (mj. Organizace školství u nás i v cizině) to byly např. Dějiny moderní filosofie, Americká sociologie (Foustka), Filosofie 2. poloviny 19. století (Fischer), Vybrané kapitoly z buddhismu u Lesného, Zarathuštra, Prorok starého Iránu a Staroindická epika též u Lesného.[15] Už během studií si přivydělávala kondicemi a také jako asistentka na vysoké škole archivní.[16]

Po absolutoriu (28. 6. 1934) učila Anna Slováčková (dále také jako AS) na několika gymnáziích, nejprve na státním československém reálném gymnasiu v České Třebové (1934–1938, kam nastoupila jako aspirantka profesury),[17] poté na státním gymnasiu dr. Josefa Pekaře v Mladé Boleslavi (1938–1942) a následně v Praze, při Drtinově Městském dívčím reálném gymnasiu v Praze XVI (1942–1945). Podle výročních zpráv vyučovala zejména latinu, v České Třebové též češtinu a dějepis,[18] v Mladé Boleslavi

14 Otmar Vaňorný, proslulý svými překlady Homéra, byl sice v době studií Anny Slováčkové profesorem na vysokomýtském gymnáziu, ale od 22. dubna 1922 do konce školního roku 1924/1925 měl úplnou dovolenou k účelům vědeckým a literárním, ve školním roce 1925/1926 měl snížený učební úkol na 15 hodin týdně a ve školním roce 1926/1927 úplnou dovolenou ze zdravotních důvodů. Dne 30. dubna 1927 byl dán na vlastní žádost na trvalý odpočinek. Annu Slováčkovou tedy neučil (zdroj: výroční, resp. roční zprávy gymnázia ve Vysokém Mýtě z let 1923–27).

15 AUK, fond Filozofická fakulta 1882–1966 (1970), katalogy posluchačů. U některých předmětů nejsou vyučující uvedeni. Skutečnost, že si student daný předmět zapsal, ovšem neznamenala, že jej také absolvoval, neboť záznamy o tom nebyly vedeny.

16 AUK, fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna, č. k. 74, z dotazníku vyplněného při studijních prověrkách v prosinci 1948 (o nichž viz níže v textu). Zřejmě je míněna Státní archivní škola v Praze, srov. Štouračová 2002, s. 106–107.

17 V již zmíněném dotazníku z prověrek AS píše, že jakožto aspirantka profesury tam učila nejprve tři měsíce zadarmo (!) a poté devět měsíců za plat 900 Kčs. AUK, fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna, č. k. 74. Ve školním roce 1935–36 je již nicméně Anna Slováčková zatímní státní profesorkou a v následujícím roce státní profesorkou. Zdroj: výroční zprávy gymnázia v České Třebové z let 1934–38 (viz bibliografie).

18 Výroční zpráva gymnázia nás informuje mj. o žákovské besídce třídy Vb, jejíž třídní profesorkou byla Anna Slováčková, a dává tak konkrétnější představu o jejím působení. Program besídky konané dne 13. 5. 1937 byl následující: 1. E. Kalmán: Hraběnka Marica. 2. Polednice. Parodie. 3. Drdla: Souvenir. 4. Kalaš: Havaj kouzla zbavená. 5. Krender: Fantasie na pomalý valčík z filmu „Mazurka". 6. Ježek: Prababy. Fox. 7. Svatební košile. Parodie. 8. Tam v lese… Melodram. 8. Kalaš: Recept na trampskou píseň. 9. Ukázky z tajů magie. 10. Nedbal: Valse triste. 11. Osiřelo dítě. Parodie. 12. Zlatokop. Trampská píseň. 13. Ježek: Proti větru. Pochod. Zpráva končí lapidárním dovětkem: „Návštěva byla velmi

OPEN ACCESS

také řečtinu;[19] na reálných a reformních reálných gymnáziích se řečtina nevyučovala (Havlíková 2016, s. 20).

Na Benešově gymnasiu působí Anna Slováčková od května 1945 do září 1947; následně, s účinností od 1. 10., přechází na Ministerstvo školství a osvěty, a to zřejmě z titulu své funkce jednatelky školské komise ve straně národně socialistické.[20] Na ministerstvu je pověřena mj. organizací reformy studia na FF UK.[21] V r. 1947 také začíná při zaměstnání studovat práva na PF UK, i když je pracovně velmi vytížena: jak uvádí, od května 1945 neměla dovolenou.[22] Téměř bezprostředně po únorovém coup d'état ze strany komunistické moci však dochází k jejímu propuštění z ministerstva podle usnesení akčního výboru MŠO ze dne 1. 3. 48. Následně se AS vrací na Benešovo gymnasium, a posléze je na základě studijních prověrek ukončeno její studium práv. Když je na podzim 1949 Benešovo gymnasium zrušeno, Anna Slováčková je spolu s většinou ostatních profesorů převedena na Akademické gymnasium ve Štěpánské.[23] Tam však už nestihne nastoupit, neboť 5. října 1949 je zatčena a její život bere zásadní obrat.[24]

Vzhledem k tématu studie se v následujícím výkladu soustředím zejména na působení Anny Slováčkové na Benešově gymnasiu, v jehož fondu se dochovalo toto hodnocení jejího pedagogického působení:[25]

> *a/ Pedagogické a odborné vzdělání jest vynikající. Stálý styk s novinkami odborné i metodické literatury jakož i s vědeckými pracovníky vysokoškolskými má velmi blahodárný vliv na její výchovnou i pedagogickou činnost.*
> *b/ Bezvadnou znalost předpisů služebních získala jako dlouholetá admin. výp. síla a zástupkyně ředitele ústavu.*
> *a/ Metodicky bezvadným vyučovacím postupem a neustálým zdůrazňováním souvislostí antické kultury s přítomností dovede vzbudit u žáků nadšený zájem o klasické jazyky. Klasifikace spravedlivá, kázeň bezvadná. Ve styku se sborem i se stranami přátelská, velmi taktní a obětavá. U rodičů zvlášť oblíbená.*

slušná." *Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v České Třebové za školní rok 1936–37*, s. 8.

19 *Výroční zpráva státního československého gymnasia dr. J. Pekaře v Mladé Boleslavi 1938–39*.

20 Tímto způsobem interpretuje angažmá AS na MŠO trestní oznámení, NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.; časové údaje viz AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, karton Spisový materiál, 1948 (I–II).

21 Více o práci AS na MŠO se dozvídáme z jejích výslechů po zatčení na podzim 1949. ABS, sb. V, arch. č. V 2661 MV.

22 AUK, fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna, č. k. 74.

23 AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, kniha Jednací protokol, 1946–50.

24 NA, fond Ministerstva školství a osvěty, osobní spis Anny Slováčkové; AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, kniha Jednací protokol, 1946–50.

25 AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, karton Personální spisy pedagogů, spis Anna Slováčková; nedatováno. Pravopis v tomto i v jiných citovaných archivních dokumentech ponechávám beze změn.

OPEN ACCESS

b/ Zvláštní chvály zasluhuje její iniciativní obětavost při všech školních akcích, ve styku s žákovskou samosprávou a Rodičovským sdružením. S velkým úspěchem se uplatňuje i v sociální péči o studentstvo.
Značně nadprůměrné výsledky vychovávací i vyučovací jsou ovocem nejen znamenitých schopností vychovávacích a učitelských, nýbrž i oddané příchylnosti žactva ku profesorce. Dosáhla pozoruhodných úspěchů i u žáků, zdřívějška značně zanedbaných. Výkony žáků při zkoušce dospělosti značně vynikaly nad obvyklou úroveň.

Pro řídící místo na střední škole výtečně způsobilá.

Literárně činná, pracuje o překladu Plotina.[26]

Anna Slováčková vedla na Benešově gymnasiu také recitační žákovský kroužek a kroužek antické kultury, resp. část literárně-estetického kroužku, věnovanou antické kultuře,[27] byla ale aktivní i veřejně. V zápisech z porad, kde čteme o dalších mimoškolních aktivitách pedagogů, je uvedeno, že Anna Slováčková je členkou sociální komise Místního výboru v Praze XII (v r. 1945), dále že je členkou Čsl. literárně-historické společnosti, kde aktivně přednáší, a členkou Svazu přátel SSSR (v r. 1946); že je také jednatelkou odborné komise pro klasickou filologii při Svazu zaměstnanců MŠO, členkou pracovního výboru odboru profesorů při Svazu zaměstnanců MŠO (v propagační komisi), náhradní členkou výboru Společnosti přátel antické kultury (v r. 1947).[28] Anna Slováčková byla též už od dob svých studií (od r. 1931) členkou Jednoty českých filologů.[29]

Kromě svědectví archivů je zde ale ještě svědectví pamětníků — těch, kdo pedagogické působení Anny Slováčkové na pražském Benešově gymnasiu sami zažili, jakkoli už je jich zřejmě jen velmi málo. Jednou z posledních pamětnic je Dagmar Kebrdlová, provd. Pohunková, v jejímž osobním archivu se dochoval text Křesadlova překladu *Žabomyší války*, otištěný v lednovém čísle časopisu *Tvar* v r. 1998 (tj. už po Křesadlově smrti). D. Kebrdlová je zde ve stručném úvodu k překladu označena jako Křesadlova „spolužačka a vydavatelka gymnaziálního časopisu Sphaira" (Křesadlo 1998, s. 18). Dagmar Pohunkovou se mi podařilo za pomoci V. Z. J. Pinkavy kontaktovat a po určité prodlevě, dané zdravotními problémy, jsme se sešly v jejím domě na Malé Straně v ulici U Lužického Semináře.[30] Hovor se týkal jak Václava Pinkavy, tak Anny Slováčkové — a pochopitelně též gymnaziálního časopisu *Sfaira*.

26 Žádné publikované překlady Plótína od Anny Slováčkové se mi nepodařilo dohledat.

27 AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, karton Spisový materiál, 1948 (I–II).

28 AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, karton zápisy z porad 1943–47.

29 *Seznam čestných a zakládajících členů JČF* 1947, s. 320.

30 Rozhovor proběhl 29. 5. 2024; z něj v následující pasáži vycházím. Dagmar Kebrdlová (nar. 1929) maturovala na Benešově gymnasiu o rok později než Václav Pinkava, tedy v r. 1948, též z řečtiny u Anny Slováčkové („to jsme museli befélem, protože řečtinu nikdo nechtěl," vzpomíná); poté vystudovala medicínu. Viz také rozhovor s MUDr. Pohunkovou na webu Paměť národa: https://www.pametnaroda.cz/cs/pohunkova-dagmar-1929, přístup

OPEN ACCESS

OBR. 1. Maturitní tabló. Anna Slováčková je první zleva ve spodní řadě pedagogů, Václav Pinkava je první zleva v horní řadě studentů. Zdroj: rodinný archiv Václava Pinkavy.

Když jsem se jí zeptala, jaká byla Anna Slováčková, Dagmar Pohunková okamžitě odpověděla: „Andula byla báječná ženská!" Pokud jde o její strategii výuky řečtiny, byla podle svědectví Dagmar Pohunkové následující: vyučovala se normativní gramatika, četly se texty a studenti se je učili nazpaměť, recitovalo se; z řečtiny se ale také psaly diktáty a překlady, vyžadována byla znalost reálií. V rámci výuky studenti dokonce nastudovali řecky i divadlo, konkrétně Sofoklovu *Antigonu*. „To jsme se museli učit zpaměti, já jsem hrála Isménu, Antigonu hrála Jaruna Homolová," vzpomíná Dagmar Pohunková.

Na můj dotaz, jestli četli také Homéra, odpověděla: „No jejda!", a okamžitě začala spontánně recitovat:

μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρί᾽ Ἀχαιοῖς ἄλγε᾽ ἔθηκε,
πολλὰς δ᾽ ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσί τε πᾶσι, Διὸς δ᾽ ἐτελείετο βουλή, atd.

4. 6. 2026, a knižní rozhovor Hany Svanovské s Dagmar Pohunkovou *Příběh mého života: Doba a lidé* (Straky na vrbě, 2026).

OPEN ACCESS

tj. celé úvodní desetiverší z *Íliady*, a po menší pauze následovalo:

ʻτέκνον τί κλαίεις; τί δέ σε φρένας ἵκετο πένθος;

čili slavná scéna, kdy bohyně Thetis oslovuje svého plačícího syna Achillea… a to všechno 76 let po maturitě!

Školní časopis *Sfaira*, jak vzpomíná Dagmar Pohunková, vyráběli v úzké spolupráci s Václavem Pinkavou, jakkoli nápad vydávat gymnaziální časopis vzešel, jak mi sdělila, od ní. (Ostatně oba jsou uvedeni v časopise, spolu s několika dalšími studenty, jako členové redakční rady.) Čísla časopisu uchovala Dagmar Pohunková ve svém osobním archivu a nyní jsou již součástí Památníku národního písemnictví, kam je dr. Pohunková předala nedlouho po našem setkání. Kromě toho, že čísla představují pozoruhodné dobové svědectví (vyráběli je sami studenti, pochopitelně zejména ti z vyšších ročníků), v nich lze najít i beletristické příspěvky studentů — vychází zde již zmíněný překlad části *Batrachomyomachie* od Václava Pinkavy a pod zkratkou avP nacházíme v číslech též několik jeho dalších básní.

Asi nejdůležitějším literárním textem ze *Sfairy* — kromě překladu *Batrachomyomachie* — je delší báseň *Oinopolis*, psaná česky v homérských hexametrech a obsahující další specifika homérského básnického jazyka, téma je ovšem naprosto odlišné: báseň je o lyžařích neboli lyžnících, kteří sjíždějí na lyžích kopce. Vyskytují se také četné *lacunae*, jako by „původní" text nebyl k dispozici celý. Titul básně zní: Epický fragment z Oinopolis, jako překladatel je uveden dr. Frydolín Lenoch. Václav Pinkava zde tedy sice není podepsán, a to ani šifrou — text představuje mystifikaci, *in nuce* tu však už vidíme pozdější křesadlovskou strategii, uplatněnou v *Hvězdoplavbě*.[31]

Doplňme, že ve fondu Benešova gymnasia se nacházejí také záznamy o maturitní zkoušce Václava Pinkavy; v dalším maturitním dokumentu dosvědčuje prof. Anna Slováčková, stejně jako prof. Jan Fišer, že Václav Pinkava je mimořádný student, což AS ilustruje jeho překladem *Batrachomyomachie* a dalších řeckých básní; prof. Fišer předkládá soukromý seznam filosofické četby V. Pinkavy (stejně jako dalšího ze studentů, E. Urbana) a doplňuje, že V. Pinkava vypracoval též referát o Svobodově překladu předsokratovských myslitelů a o Ruselově (*sic!*) knize *Manželství a mravnost*.[32] V archivu Václava Pinkavy se dochovalo též maturitní tabló, zřejmě jediný dokument, na kterém jsou Anna Slováčková a Václav Pinkava pohromadě.

ANNA SLOVÁČKOVÁ JAKO STUDENTKA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY; STUDIJNÍ PROVĚRKY NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Potud k pedagogickému působení Anny Slováčkové. Pokud jde o její studia, ta, jak už bylo řečeno, absolutoriem řečtiny a latiny v r. 1934 neskončila: v r. 1947 začala Anna

31 Báseň *Oinopolis* stejně jako další texty Václava Pinkavy publikované v časopisu *Sfaira* hodlám podrobněji představit v samostatné studii. Zdroj: osobní archiv Dagmar Pohunkové, nyní v PNP.

32 AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, karton Zápisy z porad 1943–47.

OPEN ACCESS

Slováčková studovat na Karlově univerzitě práva.[33] Motivaci pro studium práv, stejně jako přístup ke svému povolání, objasňuje v dotazníku z 16. 12. 1948 (v rámci tehdy probíhajících studijních prověrek na vysokých školách):

> *Ježto učitelské povolání bylo vždy mou láskou, snažila jsem se je vykonávati co nejlépe a býti dobrým přítelem svých žáků. Škole a jim jsem věnovala všechny své síly jak za první republiky, tak i později.*
>
> *Rovněž po květnu 1945 jsem věnovala svému zaměstnání všechen volný čas, učila na svém ústavě a vykonávala též administrativní práce v kanceláři ředitelství.*
>
> *Když se poměry stabilisovaly a já viděla, že se mohu trochu uvolniti, dala jsem se zapsati na právnickou fakultu. Již od svých studií vysokoškolských mám zájem o římské právo a specielně o právo byzantské, a poněvadž ovládám jazyk řecký a mohu v tomto oboru jednou hlouběji pracovat, byla jsem už po léta rozhodnuta vystudovat práva, abych se mohla věnovat tomuto úseku právních dějin.*[34] *Dříve jsem však nemohla svůj úmysl uskutečniti, poněvadž jsem učila na venkově, a když jsem byla přeložena do Prahy, byly již vysoké školy uzavřeny. Po květnové revoluci mi všechen čas zabrala práce ve škole, která byla v zájmu konsolidace našeho školství nutná. Mohla jsem se tedy dát zapsati až v letním semestru 1947. Nyní jsem ve stadiu zkoušek historicko-právních, na něž se připravuji,*[35] *přitom učím na Benešově gymnasiu v Praze XII, kde jsem také administrativní tajemnicí. Přes den mám práci ve škole, po večerech studuji a částečně vedu domácnost a ošetřuji svou těžce nemocnou matku* (tamtéž).

Dále je v dotazníku uvedeno, že jejím cílem je „hlouběji poznati právo římské, resp. řecké a byzantské, bude-li možno, *pracovati vědecky v tomto oboru*" (tamtéž, kurziva S. F.).[36]

Studijní prověrky byly součástí procesu „očisty" českých vysokých škol a univerzit, zkrátka celého vysokoškolského systému, jako další krok po první vlně perze-

33 V záznamech MŠO je uvedeno, že ve školním roce 1946/47 obdržela AS svolení k zápisu na právnické fakultě univerzity v Praze. NA, fond Ministerstva školství a osvěty, osobní spis Anny Slováčkové.

34 Je možné, že k jejímu zájmu přispěla skutečnost, že její o rok mladší bratr Emanuel studoval v Praze na UK práva („studovali jsme v Praze současně s bratrem", píše AS v dotazníku). AUK, fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna, č. k. 74.

35 Pokud jde o výsledky AS během studia na PF, v prosinci 1948 za sebou měla tři semestry studia, státní komisionální zkoušku z římského práva s vyznamenáním, státní komisionální zkoušku z církevního práva s výsledkem prospěla a rigorosa z církevního práva s výsledkem prospěla (všechny tyto zkoušky byly složeny v říjnu a listopadu 1948). Tamtéž.

36 V dotazníku dále ředitelství Benešova gymnasia za účelem prověrek potvrzuje, že prof. Anna Slováčková odpracovala o prázdninách 1948 dobrovolně 400 hodin zastupováním ředitele ústavu v době jeho zákonné dovolené. Dochovaný Jednací protokol gymnasia z let 1945–1950 představuje velmi objemný svazek, v němž je většina záznamů (ale nikoli všechny) psána rukopisem Anny Slováčkové, a je tak dokladem její preciznosti a péče; v období, kdy byla na Ministerstvu školství, je převažující množství záznamů psáno jinou rukou.

OPEN ACCESS

kuce, která proběhla bezprostředně po komunistickém převratu v únoru 1948.[37] Týkaly se pouze studentů druhých a vyšších ročníků a oficiálně měly za cíl zbavit školy „věčných studentů", tedy těch, kdo studovali dlouhodobě bez patřičných výsledků (a o které nebyla nouze zejména vzhledem k rozvolnění přijímacího řízení na vysoké školy po vynucené přestávce během války, kdy byly české vysoké školy uzavřeny). Hlavním cílem prověrek, které probíhaly na konci roku 1948 a na přelomu ledna a února 1949, však byla politická a třídní „očista", jak vyplývá z politických směrnic pro jejich provádění, a především ze způsobu, jakým byly praktikovány; srov. slova prvního tajemníka Rudolfa Slánského na zasedání ÚV KSČ 17. listopadu 1948, kde slíbil: „nemilosrdně vyčistíme střední a vysoké školy od reakčních studentů a postaráme se o to, aby převážná část studentů na středních i vysokých školách se rekrutovala z dělnických rodin" (cit. dle Pousta 1996–1998, s. 89).

Formálně byly prověrky řízeny ministerstvem školství,[38] ve skutečnosti však byly v režii kulturního a propagačního oddělení sekretariátu ÚV KSČ (kde hrál významnou roli Gustav Bareš),[39] za účasti Ústředního akčního výboru Národní fronty na vysokých školách, a především prověrkových komisí složených z komunistických studentů přímo na jednotlivých fakultách. Celkem bylo při prověrkách vyloučeno více než 9000 studentů, tj. asi 19 % tehdejších vysokoškoláků (Jareš 2016, s. 177).[40]

Situace na Právnické fakultě Univerzity Karlovy byla zcela specifická.[41] Podle zprávy závodní organizace KSČ na fakultě bylo ze studijních prověrek přímo na politickou prověrku přeřazeno asi 500 studentů (tj. 13,5 % zapsaných studentů). Zasedala zde zvláštní disciplinární komise, později snad dvě, aby množství práce zvládaly. Prověrky byly velmi tvrdé, docházelo k excesům a nevhodnému chování členů komise. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, „která byla považována za baštu velkoburžoazie a reakce" (Hanzal 1969, s. 30), tak přišla o nejvíce studentů; z 3330 prověřovaných studentů bylo vyloučeno 1050; 350 studentů (asi 10 %) se nedostavilo, ovšem už jen to bylo důvodem k vyloučení. Celkem muselo fakultu opustit 42,4 % všech studentů. Mezi nimi byla i Anna Slováčková.

Podle dokumentů policejního ředitelství byla AS ze studia práv vyloučena v lednu 1949 „ze studijních důvodů".[42] Skutečné důvody ozřejmuje rozhodnutí disciplinární komise PF UK:

37 Více o průběhu prověrek viz in Pousta 1996–1998; Jareš 2012; 2016; Petráň — Petráňová 2015; Sojková 2015, etc.

38 Prověrky byly umožněny účelovým výnosem ministra školství Zdeňka Nejedlého, kterým změnil disciplinární řád vysokých škol. Podle výnosu si ministerstvo „vyhrazuje své vlastní pravomoci řízení proti posluchačům, kteří svobody studia zneužívají, a těm posluchačům, kteří nestudují vůbec nebo se bez vážné příčiny ve studiu opožďují." Výnos MŠVU ze dne 30. listopadu 1948, č. A 235.271/48–V/1. Viz AUK, fond Právnická fakulta, inv. č. 556.

39 Více k roli Gustava Bareše viz Jareš 2016, s. 175–176.

40 Sojková uvádí poněkud odlišné údaje: „Nakonec bylo prověřeno téměř 40 000 studentů českých vysokých škol. Téměř 29 000 studentů prošlo, zatímco asi 9–10 000 studentů (asi 25 %) bylo vyloučeno. Z pražských vysokých škol odešlo více než 7 500 studentů (asi 28 %), přičemž důvodem vyloučení byl většinou ‚neprospěch'." Sojková 2015, s. 261. Podrobnosti o Univerzitě Karlově viz také in Petráň — Petráňová 2015, s. 113 nn.

41 Zde vycházím z údajů Sojkové (2015).

42 NA, Policejní ředitelství Praha II — všeobecná spisovna 1941–1950.

OPEN ACCESS

Typický typ latinářky a řečtinářky. Na práva se prý hlásila z toho důvodu, že chtěla vědecky pracovat v oboru práva byzantského. Vyhlížela na představitelku eklektické buržoasní vědy, zdá se, že by její práce s hlediska histor. materialismu neznamenaly žádný přínos.

Komise proto navrhuje vyloučit Annu Slováčkovou ze studia s odůvodněním, že má dvousemestrovou ztrátu, nedokončené státnice a že studium práv nemá význam pro její zaměstnání („sama doznala, že má zájem jen o právní historii, ostatní studuje jen kvůli nabytí právnické dikce"), a doporučuje jí soukromé studium.[43]

Není překvapivé, že ani Václav Pinkava (v r. 1948 posluchač angličtiny a filosofie na FF UK) neprošel studijními prověrkami stejně jako jeho bývalá profesorka, i když v jeho případě byl průběh odlišný. Stal se totiž součástí politického soudního procesu, a to už na podzim 1948, přitom zásadní roli zde sehrálo Benešovo gymnasium. V procesu, označovaném ve spisech podle jeho hlavního aktéra jako Kristián Tesařík a spol., byli obviněni Petr Kazil, Karel Kithier, Josef Hlaváček, Josef Aubrecht (poštovní podúředník), Vladimír Gürth (úředník), Josef Kasl (úředník), Zdenko Denk, Miloslav Kleisner, Václav Pinkava, Zdeněk Skopal-Procházka a Eva Soukalová. Řada obviněných byla mladistvých (Tesařík, Kazil, Kithier, Hlaváček, Denk, Skopal-Procházka, Soukalová, všichni studenti Benešova gymnasia); Kleisner a Pinkava, absolventi Benešova gymnasia, studovali tou dobou na vysoké škole. Skutečnost, že šlo většinou o velmi mladé lidi, znamenala nakonec polehčující okolnost. Podle obžaloby se měli dopustit trestných činů podle zákona na ochranu republiky č. 50/23 Sb. tím, že založili ilegální organizaci, která měla za úkol získávat další členy, případně vydávat ilegální letáky; její členové měli být vycvičeni v ovládání zbraní a měli pracovat proti lidově-demokratickému režimu. U některých obžalovaných bylo součástí obvinění napomáhání k přechodu státních hranic.

Jádrem „skupiny" byl nepochybně Tesařík, student VIIb Benešova gymnasia, který měl zalíbení ve zbraních, takže u něj našli ruskou pušku z r. 1894 (!), 133 nábojů do automatické pistole, 12 nábojů do pušky a jeden boxer; náboje byly nalezeny také u Kazila. O přechod hranice se měli pokusit bratři Miloslav a Vladimír Koneční, kterým pomáhal Kasl i Aubrecht; Aubrecht zašil do saka Vladimíra Konečného dopis pro argentinskou ambasádu, který do angličtiny přeložil student Zdenko Denk. Úkolem Václava Pinkavy jakožto studenta filosofie pak bylo „vypracovat novou ideologii skupiny". Při výslechu v listopadu 1948 Pinkava uvedl, že Kazila zná asi dva roky z Benešova gymnasia, že spolu občas vedli debaty filosofického rázu a že ideologii, kterou měl vypracovat, nechápal „ve smyslu teroristické organisace, nýbrž spíše jako nepolitické hnutí, které by mělo za účel rozšiřování a uskutečňování idee a mravoobrody vycházející od individua".[44]

Soud se táhl dosti dlouho, prokurátor se dvakrát odvolal (rozsudky se mu jevily jako příliš mírné, své druhé odvolání nicméně v únoru 1951 vzal zpět, a to zejména s ohle-

43 AUK, fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna, č. k. 74. Komise byla vybavena i speciálním razítkem: Disciplinární komise ministerstva školství, věd a umění pro právnickou fakultu Karlovy university v Praze.

44 ABS, sb. V, arch. č. V-6682 MV. Následovala též návštěva u Tesaříka (kam vzal Pinkavu Kazil), Tesařík mu ukazoval onu ruskou pušku z r. 1894, poté se pohádali.

OPEN ACCESS

dem na věk většiny zúčastněných). Nepodmíněný trest dostal pouze Aubrecht (původně 8 měsíců, později 10, absolvoval jen část trestu), zatímco Tesařík, Kazil, Kithier, Hlaváček dostali podmíněné tresty v řádu několika měsíců (které jim byly odvolacím soudem opět mírně navýšeny, než bylo nakonec odvolání staženo) a Denk, Gürth, Kasl, Kleisner, Pinkava, Skopal-Procházka a Soukalová byli zproštěni obžaloby.[45]

Jak je zřejmé, tvrzení, že Pinkavovi tehdy hrozilo pětadvacetileté vězení až trest smrti (Částková 2004, s. 26), neodpovídá skutečnosti. Obvinění i soud ovšem dostačovaly k tomu, aby byl při prověrkách vyloučen ze studia na FF UK, jak dokládá skoupá evidence v Archivu UK, kde čteme v obálce s Pinkavovým jménem pouze toto: „Rozsudek obvodního trestního soudu v Praze, odd. V. posláno MŠVU 4. XI. 1949 (odvolání posláno dříve)".[46] I další obžalovaní studenti Benešova gymnasia měli velké problémy s dokončením svého studia, jak je zřejmé ze záznamů v jednacím protokolu gymnasia.[47]

K uvedenému obvinění a soudu se nepochybně vztahuje odpověď na otázku z proustovského interview sama se sebou, které se našlo v pozůstalosti Jana Křesadla:

> Který čin považujete za svůj nejodvážnější?
> *Když jsem vydržel výslech, jsa obviněn z organisování ozbrojeného povstání proti komunistickému Československu r. 1949 a tím jsem přispěl ku zproštění obvinění. Ovšem, být zproštěn obvinění byl v zásadě zázrak, neboť stejně nevinní lidé, třebaže nařčeni z menších prohřešků, byli v těch dobách zpravidla odsuzováni.*[48]

Pinkava po vyloučení ze studia absolvoval povinnou vojenskou službu (podle jím vyplněného dotazníku při opětovném zápisu do studia to bylo v letech 1949 až 1951)[49]

45 AHMP, fond NAD 94, Okresní (Lidový) soud Praha, sp. zn. T V 139/49, spis Kristián Tesařík a spol. AHMP, fond NAD 1450, Okresní prokuratura Praha, sp. zn. St 26479/49, spis Kristián Tesařík.

46 AUK, fond Filozofická fakulta, kart. 565. Podle Petráně se jedná o „fond prověrkových komisí" s dotazníky ke studijní prověrce 1949, jehož část je dnes nezvěstná: zachovaly se jen složky posluchačů v abecedním pořadí od „Kř" po „Z" (tedy včetně Pinkavovy složky). Petráň — Petráňová 2015, s. 115. Pokud jde o počet vyloučených během prověrek na FF UK, 39 tříčlenných subkomisí zde vyloučilo (podle neúplných seznamů) 439 studentů; dalších 327 na verdikt komise ani nečekalo, k prověrce se nedostavilo a přerušilo studium. Fakultu tak opustilo více než 21 %, tj. celá pětina studentů. Petráň — Petráňová 2015, s. 119.

47 AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, kniha Jednací protokol, 1946–50. Za pozornost stojí tento detail: na poradě gymnasia v lednu 1949 se řeší situace, kdy Anna Slováčková vede nepovinný kroužek antické kultury, ovšem předpokládaným úbytkem tří žáků klesne počet žáků pod minimum. Kroužek se nicméně povede i nadále, jeho vedení však nebude honorováno (AHMP, fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34, karton Spisový materiál, 1948 [I–II]). Byli snad oněmi třemi žáky, kteří — jak víme z jednacího protokolu — museli po svém zatčení přestat navštěvovat veškerou prezenční výuku (včetně kroužků) a žádali o to, aby mohli být nadále examinováni distančně, Tesařík, Kazil a Kithier, příp. Hlaváček?

48 <https://www.kresadlo.cz/facet6.htm#Q17> [4. 6. 2026]. Text je v angličtině, datovaný 13. 10. 1991. Překlad V. Z. J. Pinkava.

49 AUK, fond FF UK 1882–1966 (1970), katalogy posluchačů.

OPEN ACCESS

a po práci na pstruhové farmě v Liběchově (Částková 2004, s. 26, 49)[50] se v r. 1952 vrátil na Filozoficko-historickou fakultu Univerzity Karlovy, když dostal od Ústředního akčního výboru Národní fronty povolení ke studiu (Částková 2004, s. 27).[51] Získat je nebylo snadné, a jako vysvětlení nabízí Pinkava bizarní historku s umělými zuby, kterou čteme v podání Heleny Kupcové: Pinkavův otec si prý jednou povšiml, že dělník umývající mu skla výloh nemá zuby, a tak mu daroval peníze na umělý chrup. Příště byl ale dělník opět bezzubý — předal totiž peníze své také bezzubé manželce, aby si dala protézu udělat ona. Projev manželské lásky zapůsobil, takže myč dostal nové peníze, a poté měl i on své zuby: „Když se společenské uspořádání převrátilo, stal se bývalý myč výloh vysokým funkcionářem. Na rozdíl od jiných pro třídní boj nezapomněl na dobrý skutek. ‚Orgán' z nejvyšších, ústřední akční výbor Národní fronty, vydal rozhodnutí, na jehož základě se Václav Pinkava ml. navrátil do druhého ročníku filozoficko-historické fakulty Karlovy univerzity na obor psychologie-filozofie" (Kupcová 1999).[52]

Nakolik je tento příběh pravdivý (i s dvojí sadou zubních protéz pro oba manžely!) a nakolik je dílem Křesadlovy fabulace, už dnes nelze zjistit. Každopádně Václav Pinkava byl po těchto peripetiích s to pokračovat ve svých univerzitních studiích, byť, jak řečeno, na odlišném oboru,[53] kde v r. 1954 graduoval.

Anna Slováčková takové štěstí neměla. Její vyloučení ze studia práv, stejně jako další informace o průběhu studijních prověrek na Vysoké škole politické a sociální, s jejímž kvestorem Eduardem Škvárou byla AS ve styku od r. 1947,[54] ji motivovaly

50 Částková ovšem uvádí nepřesně časovou posloupnost: nejprve musel Pinkava narukovat, jak napsal sám do dotazníku a jak je také zřejmé ze spisů ze soudních jednání, kdy je 28. 6. 1950 a 25. 10. 1950 uvedeno, že je nepřítomen, protože koná prezenční vojenskou službu. AHMP, fond NAD 94, Okresní (Lidový) soud Praha, sp. zn. T V 139/49, spis Kristián Tesařík a spol.

51 AUK, fond Filozofická fakulta 1882–1966 [1970], katalogy posluchačů.

52 Podle AUK se Pinkava zapsal v r. 1952–53 do třetího ročníku studia (AUK, fond FF UK 1882–1966 [1970], katalogy posluchačů). Srov. následující pasáž z částečně autobiografické Křesadlovy povídky, kde vypravěč komentuje svůj návrat k vysokoškolskému studiu takto: „Tak zvanou klíčovou úlohu zde sehrál bývalý zaměstnanec Torbova otce, který se stal papalášem, ale na rozdíl od jiných nezapomněl na jakési dobrodiní, prokázané mu kapitalistou za protektorátu." Křesadlo 2021, s. 48. (Podtrženo S. F.)

53 Podle dokumentů AUK nicméně Pinkava navštěvoval kursy z psychologie už během let svého prvního studia na fakultě, tzn. jako student angličtiny a filosofie: Obecná psychologie (Stavěl); Experimentální psychologie (Doležal); Psychologie osobnosti (Tardy); Statistické metody v psychologii (Doležal); Puberta a její výchovné problémy (Stejskal); Sexuální problém středoškoláků (Hynie) atp. AUK, fond FF UK 1882–1966 (1970), katalogy posluchačů.

54 „S kvestorem Škvárou seznámila jsem se někdy v r. 1947, když jsem potřebovala přímluvu pro jistého Pavla Auersperka, aby měl takový prospěch na VŠPS, aby se mohl dostati do Francie. Na Škváru jsem se obrátila tím způs., že ve straně nár. soc. měli jsme seznam referentů a úředníků veřejných úřadů, ku kterým jsme se měli obraceti ve věcech intervence. […] Potom jsem chodívala ke Škvárovi častěji, ve věcech intervence, protože tam studovalo dosti známých hochů." Po únorových událostech, kdy byla AS propuštěna z MŠO, začala „choditi ke kvestorovi častěji, abych si tam ponadávala, protože se mě lidé strani-

OPEN ACCESS

k šíření letáků kritizujících danou praxi. Tyto aktivity, spolu s dalšími, vedly v říjnu 1949 k jejímu zatčení a následnému odsouzení k výkonu trestu.

ZATČENÍ A PROCES

Anna Slováčková byla souzena v rámci procesu vedeného proti Eduardu Škvárovi a spol. (někdy též označovaný jako případ Josef Vik a spol.). Dalšími obžalovanými byli Josef Vik, Josef Hájek, Albína Glücksmannová, Theodor Glücksmann, Karel Valíček, Eliška Bumbová, Jan Kladiva, Jiří Lohn, Ladislav Riedl, Jindřich Fritsch, Václav Mika a další.

Obvinění bylo vedeno proti ilegální skupině Havran, kterou měl založit a vést kvestor Vysoké školy politické a sociální (VŠPS)[55] Eduard Škvára. Členové skupiny se podle obžaloby snažili získávat zprávy hospodářského, politického i vojenského rázu a předávat je dál za hranice spojencům, aby na jejich základě mohli připravovat násilný převrat, vedoucí ke zvratu politické situace v zemi (v obžalobě je dokonce uvedeno datum chystaného převratu: 11. 11. 1949 [!]). Mezi jejich aktivity patřil také tisk letáků, jejichž prostřednictvím chtěli upozornit obyvatele Československa na nezákonné praktiky nastupujícího režimu. Někteří z nich pomáhali organizovat přechod lidí přes hranice do Německa a Rakouska.

Nakolik byla „skupina Havran" skutečně organizovanou skupinou, anebo spíše jen seskupením ad hoc propojených jedinců, kteří z různých důvodů nesouhlasili s nově nastoleným režimem nebo přinejmenším s některými jeho praktikami a svůj nesouhlas projevovali různými způsoby, je otázkou. Organizace přechodů přes hranice (a agenda, která s ní souvisela) je zřejmě nejprůkaznější protizákonnou činností, přiznává se k ní ostatně i Albína Glücksmannová, novinářka a autorka knih o společenské výchově,

li. Škvára mě vždy utěšoval, že se to změní." ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV; jde o protokoly z výslechů AS po jejím zatčení v říjnu 1949.

55 Vysoká škola politická a sociální byla zřízena dekretem prezidenta republiky z 26. října 1945 jako čtyřletá státní vysoká škola, první skutečná sociálněvědní vysoká škola v Československu. Škola měla tři fakulty: politickou, novinářskou a sociální. Jejím úkolem bylo vzdělávat budoucí politiky, novináře a diplomaty, úředníky a sociální pracovníky, podstatnou část výuky přitom tvořila teoretická a aplikovaná sociologie. Zvláštní postavení VŠPS podtrhovala povinnost vypracovávání expertiz pro vládu a národní shromáždění, proto měl být učitelský sbor vybírán paritně ze všech čtyř tehdy povolených českých politických stran. Politický charakter VŠPS stejně jako její úkol, stanovený vládním nařízením z 21. prosince 1945: „svobodně bádat a pěstovat vědy politické, sociální a novinářské," se stal po únoru 1948 předmětem kritiky ze strany komunistické moci; školu museli okamžitě opustit někteří pedagogové i studenti, k dalším prověrkám dochází později. Následovalo zrušení fakulty sociální, škola byla postupně nahrazována „polostranickou" Vysokou školou politických a hospodářských věd (VŠPHV, r. 1949), až byla nakonec v r. 1953 úředně zrušena a rozdělena mezi Vysokou školu stranickou ÚV KSČ v Praze, nově zřízenou Vysokou školu ekonomickou v Praze a Filosoficko-historickou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Nešpor 2017, s. 74–76; online verze publikace: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vysok%C3%A1_%C5%A1kola_politick%C3%A1_a_soci%C3%A1ln%C3%AD_v_Praze> [4. 6. 2026]. Více o VŠPS viz např. in Devátá 2010.

OPEN ACCESS

která na VŠPS přednášela předmět Společenská výchova, velmi stručně ve svých vzpomínkách a podrobněji ve filmovém dokumentu ze začátku tohoto milénia: šlo o to, pomoci za hranice studentům, kteří se účastnili už únorového průvodu na Hrad (v r. 1948) v prvních řadách a nesli vlajku, „a tu nesli moji studenti z VŠPS…, a tak jsme se spojili s naším kvestorem (scil. Eduardem Škvárou) a posílali je za hranice. […] Já jsem znala ty cesty a oni se po nich všichni dostali ven."[56] Tato praxe tedy zjevně trvala už delší dobu, a právě pro tyto účely opatřil MUDr. Riedl, jeden z obviněných, od svého pacienta strážmistra Kladivy pro Škváru tři bianco exempláře občanských legitimací.

Další konkrétní aktivitu představoval tisk letáků — kromě těch kritizujících studijní prověrky na vysokých školách jsou ve spise zmiňovány i letáky bojující proti popularizaci díla spisovatele Aloise Jiráska (!). Důležitou roli — jako i v jiných případech z té doby — sehrála iniciativa StB, která v létě 1949 infiltrovala do aktivit kolem kvestora Škváry svého agenta: byl to nový spolupracovník René, důvěryhodně vystupující muž vydávající se za agenta britské tajné služby, a to na základě doporučení studenta z VŠPS (který ovšem též spolupracoval s StB; Černá 2010, 28 n.). René (příjmením Matula) sliboval doručovat do zahraničí zprávy a pomáhat při přípravě ozbrojeného povstání. Ve skutečnosti bylo jeho úkolem monitorovat činnost údajné skupiny i jejích členů, a de facto tuto činnost aktivně vytvářet, aby bylo možno poté zinscenovat politický proces.

Oč šlo konkrétně v případě Anny Slováčkové? AS rozšiřovala letáky, kterých bylo zhruba čtyři sta a které kritizovaly situaci ve vysokém školství, zejména probíhající prověrky, s nimiž měla sama negativní zkušenost.[57] Letáky byly součástí soudního jednání (je zmiňována obálka se dvěma exempláři), v soudním spise se však nenacházejí; v trestním oznámení nicméně čteme, že „v letácích pod nadpisem Občané je v jedné pasáži doslova uvedeno, že den odplaty se blíží a národ Komenského a Masarykův bude zbaven bolševického moru".[58]

56 Filmový dokument *Ztracená duše národa* 5/6 (2002). Palkosková-Wiesenbergerová 1998, s. 283; viz také Černá 2010, s. 25 n.

57 „Když jsem šla ke Škvárovi podruhé, byla u něj přítomná jistá Vlasta Novotná, která byla posluchačkou VŠPS. Tehdy se tam mluvilo o prověrkách a řekla, že nějací chlapci, u nichž uvedla jméno i adresu, zůstali s prověřovanou přes noc ve škole a že z toho byla ostuda." AS později při výslechu doplňuje jméno: jistý Kudrna nebo Kučera — „toto jest známo všeobecně na VŠPS; […] přitom někteří profesoři a profesorky nebyli kladně prověřeni a museli se svých míst (scil. odejít?). Event. zakázáno další studium, mezi které patřím i já. […] Já jsem jí vypravovala též o své prověrce a řekla jsem, že takové případy by se měly zveřejniti. Mínila jsem onen případ těch dvou chlapců. Ona mi odpověděla, že to sepíši (scil. sepíše?) a že to ve formě letáků rozhodí mezi lidi a že mi to též pošle. Po nějaké době asi za 10 dnů přišla jsem domů a naši mi řekli, že nějaký pán mi přinesl od kvestora balík. S Novotnou jsem měla umluveno, že mi letáky zabalí a kdybych nebyla doma, že mi je tam nechá se vzkazem, že to posílá kvestor Škvára. Na úpravi letáků si nepamatuji, ale vím, že jich mohlo býti asi 400 kusů. Na to jsem si pozvala ze Strašnic Elišku Bumbovou, kterou jsem znala ze zems. školní rady a věděla jsem, že byla též propuštěna. Bumbová si vzala asi polovinu z celého množství letáků, asi 200 kusů s tím, že to rozhodí ve Strašnicích, jelikož jsem věděla, že tam je hodně komunistů. Potom jsem zavolala telef. k Hájkovi, aby ke mně přišel, a dala jsem mu zbytek letáků, aby je rozšířil mezi komunisty." ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV.

58 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

OPEN ACCESS

Dále měla AS pomoci zorganizovat schůzku Eduarda Škváry s jistým mužem ze zahraničí (= René), o němž jí sdělil Josef Hájek, že chce navázat spojení s nekomunistickými kruhy.[59] S Hájkem se AS znala z Benešova gymnasia, kde po válce učil českobratrské náboženství. Kromě toho byla obviněna z šíření informací, které údajně představovaly státní tajemství — šlo o protokol z jednání synodní rady církve Českobratrské evangelické, provolání k českobratrskému duchovenstvu, které sice bylo zveřejněno v denním tisku, ale nikoli celé; soud zaujal stanovisko v tom smyslu, že zpráva nebyla zveřejněna celá „patrně úmyslně, ježto to vláda tajila v důležitém zájmu státu".[60] Text prohlášení předal AS Josef Hájek a ona ho dala k dispozici Eduardu Škvárovi.

Anna Slováčková byla dále spolu s Hájkem obviněna ze šíření tajného hlášení stanice SNB Liberec o zahájení pátrání po agentech, navrátivších se ilegálně ze zahraničí (zde je zmíněno jméno Vávry-Staříka). Celá trochu krkolomná historie snad nejlépe ukazuje, jakým způsobem byla obvinění konstruována: bývalý student VŠPS Hrubý, který také neprošel prověrkami, chodil k Anně Slováčkové na hodiny angličtiny, kam s sebou jednou přinesl zmíněné hlášení SNB z Liberce s tím, že studenti na vysoké škole si ho mezi sebou prohlíželi (!). Podle AS jí hlášení přinesl proto, že v něm bylo zmíněno jméno prof. Kovárny, a AS zase hlášení ukázala Hájkovi, který je hodlal odevzdat svému známému z komunistické strany; zároveň je u Hájka doma uviděl student Šípek, který řekl, že by o ně měl také zájem.[61]

Kateřina Černá chápe činnost skupiny jako v podstatě prokázanou, což může být dáno tím, že se ve své práci soustředí na Albínu Glücksmannovou, která svou účast na organizaci ilegálních přechodů přes hranice nijak nepopírala, ve vzpomínkách se ostatně zmiňuje i o nabídkách, aby také ona sama opustila republiku, což zejména s ohledem na otce nechtěla udělat (Palkosková-Wiesenbergerová 1991, s. 7). Z výše uvedeného je však zřejmé, že kromě organizace přechodů přes hranice šlo mnohdy o ad hoc záležitosti. Jak bylo opakovaně zdůrazňováno obžalovanými během procesu, mnozí z nich se navzájem vůbec neznali a poprvé se viděli až před soudem (natož aby věděli o činnosti druhých „členů" skupiny). To bylo obžalobou interpretováno jako rafinovaná konspirativní strategie ze strany Škváry jakožto hlavního organizátora,

59 Podle výslechu AS následovalo několik dalších schůzek (např. schůzka v drogerii v Havelské, od které měl Hájek klíče), přitom AS říkala kvestorovi, že má z Reného strach a že mu nevěří. Kvestor Škvára se ze schůzek často vymlouval, možná též neměl k Renému důvěru. Když kvestor v září 1949 zmizel, přišel za AS jeho bratr dr. Evžen Škvára, se kterým se znali z MŠO, kde spolupracovali na reformě studia na FF UK; AS také redigovala jeho texty pro věstníky MŠO. (Vzájemná spolupráce, týkající se zejména reformy vysokého školství, trvala i po propuštění AS z MŠO, aniž by o tom byl ovšem kdokoli další informován.) Podle AS Evžen Škvára o aktivitách svého bratra nevěděl, stejně jako o tom, že AS s ním spolupracovala. ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV. Při čtení těchto dokumentů je třeba ovšem stále vést v patrnosti, že doznání mohla být vynucena anebo zmanipulována.

60 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol. Za pozornost stojí samotná hypotetičnost uvedené formulace; podle Hájkovy výpovědi měli navíc zprávu z jednání k dispozici i všichni laikové Církve českobratrské evangelické.

61 Ve spise jsou zmíněny ještě tyto zprávy, které měla údajná skupina šířit: zpráva o stavbě zbrojovky na Moravě; zpráva o stavbě důležité trati na Slovensku; zpráva o výbuchu na sekretariátu KSČ v Liberci a d.

OPEN ACCESS

lze to ale naopak chápat jako doklad skutečnosti, že vlastně o žádnou organizovanou skupinu nešlo, pouze o množinu jedinců navázaných určitým způsobem na kvestora Škváru;[62] přitom řada aktivit označených v obžalobě jako protistátní byla přímo iniciována ze strany Reného.[63]

Na podzim 1949 nastává dramatický obrat: v polovině září 1949 utekl za hranice Eduard Škvára, o čemž byla StB prostřednictvím svého agenta obratem informována. Následně je zatčen Škvárův blízký spolupracovník, bývalý student VŠPS Josef Vik (taktéž vyloučený při prověrkách, podobně jako další obžalovaní Páv a Masák), a na základě jeho výpovědi jsou o pár dní později zatčeni i Albína Glücksmannová a Theodor Glücksmann a 5. října Anna Slováčková.

Trestní oznámení bylo podáno 25. března 1950 k úřadu státní prokuratury, soudní přelíčení proběhlo ve dnech 23.–25. srpna 1950 podle předem připravené šablony: četl se obžalovací spis, probíhaly výslechy obžalovaných. Rozsudek byl vynesen 25. srpna 1950, a to zřejmě bez většího zájmu médií: např. *Rudé právo* soud vůbec nezmiňuje, což by nasvědčovalo tomu, že na rozdíl od pečlivě připravovaných monstrprocesů zde šlo pouze o jednu z ad hoc utvořených menších protistátních skupin a jako takové jí nebyla věnována větší publicita, jakkoli dopad na životy obviněných a posléze odsouzených byl zásadní.

Anna Slováčková byla v procesu odsouzena pro trestný čin velezrady a vyzvědačství podle § 1, odst. 1c, odst. 2, z. č. 231/48 Sb. a § 5 odst. 1 zákona na ochranu republiky k trestu odnětí svobody v trvání 14 let, k peněžitému trestu 20 000 Kč, v případě nedobytnosti k náhradnímu trestu odnětí svobody na 40 dnů, ke ztrátě čestných práv občanských na dobu 10 roků a propadnutí celého jmění. Ostatní členové skupiny byli odsouzeni k podobným trestům.

AS se přiznala k šíření letáků (kritizovala také obecně poměry ve školství včetně uniformity jednotné školy i čistek po Únoru 1948), k dalším bodům obžaloby nicméně namítala, že v případě zprávy o jednání církve Českobratrské evangelické jde o informace, které nejsou tajné povahy. Během výslechu uvedla, že její zájem v té věci byl čistě soukromý a osobního rázu, protože jako římská katolička má zájem o to, jak to vypadá v církvi českobratrské, a že ji to zajímalo z hlediska církevně právního. Při obhajobě dále namítala, že nebylo zjištěno nic, co by prokázalo, že vůbec věděla o ně-

62 Srov. ačkoli byly AS a Albína Glücksmannová (později Palkosková-Wiesenbergerová) součástí jednoho a téhož procesu, v jejích vzpomínkách nikde o AS nečteme; je možné — a na základě výslechů AS pravděpodobné —, že spolu tehdy vůbec nepřišly do styku.

63 Z dalších dokumentů StB, konkrétně od řídícího orgánu Reného, kterým byl Jiří Kraus, se v lednu 1965 dozvídáme, že „René se jmenuje pravým jménem Provazník a vím, že má bydlet v Praze 1, Pařížské č. 1". Šlo o výpověď v rámci inspekčního řízení — přešetření podnětu k obnově trestní věci ze strany Evžena Škváry: ABS, fond Inspekce ministra vnitra ČSSR (A 8), inv. j. 1327. (Evžen Škvára byl odsouzen na základě styků s bratrem Eduardem, který se nacházel na území NSR — o čemž viz dále —, k několikaletému žaláři.) V usnesení Městského soudu v Praze z března 1975 v přezkumné věci Josefa Hájka pro zločin velezrady (které bylo zamítnuto jako nedůvodné) pak čteme, že René Matula se jmenoval Oktavián Provazník a podle zprávy Federální správy pasů a víz z května 1973 vycestoval dne 25. 3. 1969 do Rakouska, odkud se nevrátil, tudíž se zdržuje v cizině bez povolení úřadů a jeho svědecký výslech není možný. NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

OPEN ACCESS

jaké vyzvědačské činnosti, takže byla neoprávněně uznána vinnou zločinem vyzvědačství. V tomto smyslu také podala proti rozsudku odvolání, které bylo zamítnuto.[64] Dodejme, že Eliška Bumbová, která pomáhala letáky rozšiřovat, se proti rozsudku také odvolala a trest jí byl změněn na „pouhé" čtyři roky s tím, že obvinění z velezrady byla zproštěna.[65]

Podstatnou okolnost představuje fakt, že celý proces probíhal už na základě nového zákona na ochranu lidově demokratické republiky (z. č. 231/48 Sb.), který přijalo Národní shromáždění ČSR v říjnu 1948; v platnost vešel nedlouho poté (Gebauer et al. 1993, s. 93). Zákon obsahoval některé trestné činy v československém právu dosud neznámé a stanovil mnohem přísnější tresty než dosavadní zákon na ochranu republiky z r. 1923 (na základě kterého probíhal mj. proces s Tesaříkem a spol., jehož součástí byl také Václav Pinkava, jak uvedeno výše): umožňoval totiž trestně stíhat občany jako „nepřátele lidově-demokratického režimu" i za činnost, která je v demokratických společnostech zcela legální. Tím se stal, jak píší Gebauer et al., důležitým nástrojem politické perzekuce, kterou si nově instalovaná komunistická moc zajišťovala svou stabilitu. Zákon v této podobě platil jen dva roky (tamtéž).

VAZBA A VĚZNĚNÍ

Anna Slováčková byla nejprve ve vazbě v pankrácké věznici, odkud byla v březnu 1950 převezena do věznice v Řepích, poté od prosince 1950 do března 1951 je opět na Pankráci; 8. 3. 1951 je převezena do Řep[66] a odtud dne 26. 3. 1952 do pardubické věznice. Tam byla ovšem ve stavu nemocných až do 27. 8. 1953, poté na léčení v Praze do 12. 10. 1953, posléze pracovala v Pardubicích na pletárně (od r. 1953 do r. 1956) a pak na švadlárně, s občasnými výpadky pro nemoc, šlo však už jen o kratší období.[67]

Z doby vazby v pankrácké věznici se v soudním spise dochoval — zjevně nikdy neodeslaný — dopis rodičům z 27. 2. 1950:[68]

> [...] *A nejhorší je pro mě pomyšlení, že to zlé, co prodělláváte, je k vůli mně. Je to pro mě nejhorší, co mě mohlo potkat, že jsem Vás uvrhla do bídy a strádání. Snad se také na mě zlobíte a vyčítáte mi, ale nejhorší je, že jsem nemohla jednat jinak, než jsem jednala, neměla-li jsem odkopnout všechny mravní hodnoty, které jste mi od mládí*

64 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

65 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

66 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

67 NA, fond SSNV, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové. Podle vězeňských záznamů prodělala během věznění infekční žloutenku, měla TBC, trpěla záchvaty anginózních bolestí (v další zprávě je uveden zánět srdečního svalu), neurovaskulárními potížemi, měla zánět žlučníku a žlučových cest a zápal plic. Tuberkulózou trpěla už před zatčením, jak dokládá protokol z výslechu ze dne 12. 10. 1949: „Jsem úplně nemajetnou, nemocná na tbc, kterážto nemoc mě finančně vyčerpává" (ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV); též Dagmar Pohunková v rozhovoru uvedla, že už během působení na Benešově gymnasiu neměla AS pevné zdraví.

68 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

OPEN ACCESS

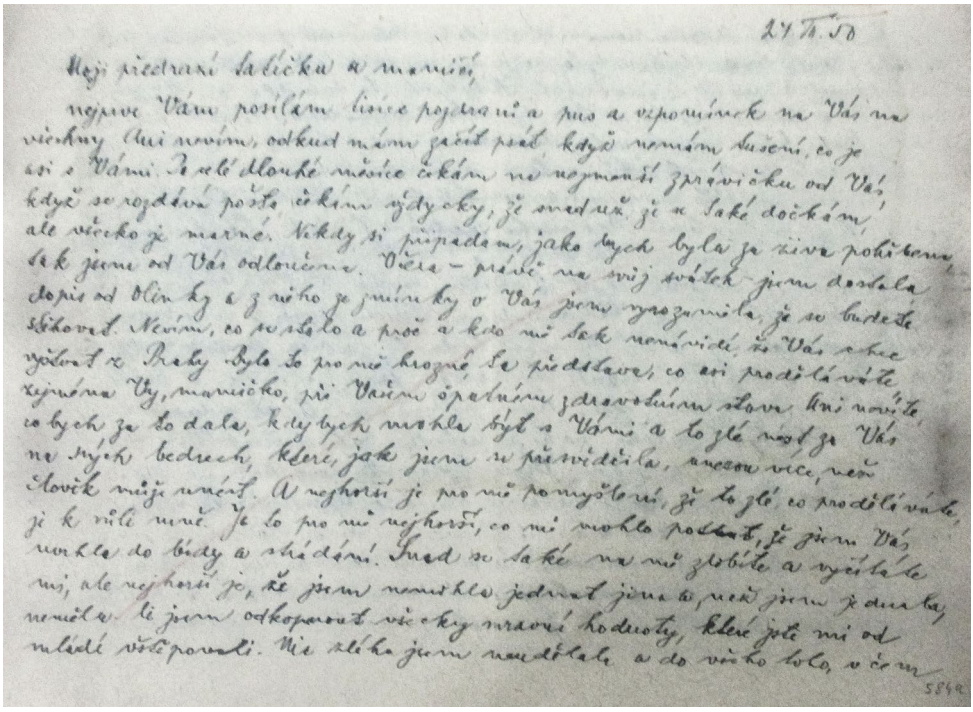

OBR. 2. První stránka dopisu Anny Slováčkové rodičům.

vštěpovali. Nic zlého jsem neudělala a do všeho toho, v čem jsem, mě uvrhla lidská nenávist a zloba, která mě pronásleduje již po léta. Mou jedinou chybou bylo, že jsem již před lety nedovedla přisluhovat bezpráví či špatnosti. Kdybych to dovedla, asi bych nyní stála hodně vysoko a Vás by nikdo nepronásledoval, ovšem nikdy bych byla nevychovala lidi těch mravních kvalit, jako se mi podařilo u mých žáků (a to je moje jediná odměna). Prosím Vás proto vroucně, nezlobte se na mě a nevyčítejte mi, věřte mi, kdybych věděla, že svým životem Vás mohu zachránit před strádáním, že bych jej bez váhání za Vás položila. Modlím se jen stále za Vás, aby Vás Bůh za mě sílil, abyste to všechno, co na nás vložil, unesli lehce a bez úhony na Vašem zdraví. Věřím pevně, že se jednou dočkáme shledání, že zvítězí ty vyšší hodnoty, za něž jsem se vždy bila, že milosrdný Bůh vysuší ty potoky prolitých slz a vrátí spokojenost a štěstí těm, kteří dnes nevinně trpí. […] *Nezávidím nikomu, kdo si dnes hoví v klidu a na výsluní. Ten nemůže mít klidné a spokojené svědomí ani lásku k druhým, a proto nemůže být šťasten. My jsme nikdy neoplývali pozemskými statky a museli jsme se hodně uskrovňovat, ale máme čisté jméno a čistý rodinný štít a nádavkem tolik lásky, že jsme boháči. Věřím pevně, že i Vy přes to naše rozloučení musíte cítit tu moji lásku k Vám, která Vám musí to nynější bědné postavení ulehčit a usnadnit.*

Jinak o mě nemějte obavy, nic zlého jsem neudělala a pevně věřím, že pravda vyjde najevo a já se k Vám vrátím. Nechci se však vrátit jako lidská troska, naopak chci přijít silnější, než jsem od Vás odcházela, abych mohla pokračovat v své práci, tak násilně přervané. Peníze žádné mi neposílejte, víte, že jsem nikdy neměla tolik, abych

OPEN ACCESS

nemusela šetřit na stravě, a tu kriminální stravu vydrželi jiní a vydržím ji bez přilepšení i já. Aspoň budu klidná, že Vás o nic nepřipravuji. Jen Vy si raději přilepšete sobě a nijak se neutahujte. Když budete potřebovat peníze, prodejte, maminko, ten svůj náramek, který jste mi stále chtěla dávat, víte, jak málo na té parádě lpím a milejší mi bude Vaše zdraví.

[…] A co dělají všechny ty mé děti, Lenka, Mařenka, Anička, chodí ještě někdy k Vám či už na mě zapomínají? Chodí-li k Vám, pozdravujte je ode mne.

Pomalu budu končit toto své psaní, které píši již po páté a bez odpovědi. Olince vyřiďte moje pusy a pozdravy, že jsem na ni hrdá, že je tak statečná a dovede se točit ve svém zaměstnání. A že jí děkuji za její lásku a příchylnost ke mně, té matiky ať se nebojí, že věřím, že to jednou všecko skončí a že jí budu vykládat nejen matiku, ale zasvětím ji do krás literatur a všeho, co dává člověku ve všech protivenstvích klid duše. Jen ať se vzdělává stále, vždyť vzdělání je jediný poklad, o který člověka nic nepřipraví. Jarušku a Mánka[69] *také pozdravujte a Vy sami, moji milovaní, buďte hodně silní, netrapte se a věřte v naše shledání, které snad přece jen není tak vzdáleno.*[70]

Text dopisu je místy poněkud kryptický,[71] motivy svého jednání uvádí AS v dotazníku, který vyplnila později, 6. 4. 1952, v pardubické věznici:

Jaké byly pohnutky Vaší trestní činnosti?
— Bolestně se mně dotýkalo, že čelná místa ve veřejném životě obsadili karieristé, kteří si často na úkor očisty vyřizovali své osobní účty. Ve školství vládly rovněž neutěšené poměry, těžce jsem nesla povrchnost a nedomyšlenost školských reforem, které již po roce musily být reparovány.[72]

69 Jde o bratra Emanuela a jeho manželku Jarmilu, roz. Kořínkovou. Stojí za zmínku, že Jarmila Slováčková byla také gymnaziální profesorkou latiny a řečtiny, v jednu dobu dokonce působily obě profesorky Slováčkové na témže gymnáziu v Londýnské ulici (na což vzpomíná i Dagmar Pohunková a dokládají to také dokumenty fondu Benešova gymnasia).

70 Určitý pendant k tomuto dopisu představuje svědectví archivů StB z května 1950, tj. jen o pár měsíců později: šlo o dalšího agenta StB, který měl prostředkovat korespondenční spojení mezi Eduardem Škvárou (t. č. v uprchlickém táboře v německém Ulmu) a jeho bratrem Evženem (t. č. v Praze). Tohoto muže, jenž se vydával za rezidenta z německé americké zóny, ubytoval Evžen Škvára v bytě manželů Slováčkových na Radhošťské ulici (nikdo z nich pochopitelně netušil, že jde o agenta). Agent v hlášení vypovídá: „Manželé Slováčkovi bydlí samotní v třípokojovém bytě. Mají syna, jistého JUDra Slováčka, který je zaměstnán na ÚRO [scil. na Ústřední radě odborů], a dceru Annu, profesorku, která je t. č. již 8 měsíců zavřená na Pankráci. Manželé Slováčkovi jsou pensisté a jejich práce celý den je modlení a nadávání na komunisty a vládu.“ ABS, fond Inspekce ministra vnitra ČSSR (A 8), inv. j. 1327.

71 Viz zejména formulaci: „Mou jedinou chybou bylo, že jsem již před lety nedovedla přisluhovat bezpráví či špatnosti.“ Je možné, že určitým konfliktům čelila AS už při své práci na MŠO (odkud byla propuštěna, tzv. „vyakčněna“, po Únoru 1948) nebo ještě dříve; v protokolech z výslechů během podzimu 1949 zmiňuje své prvé a druhé zatčení, bez dalších podrobností. Ani nikde jinde v dochovaných dokumentech není o předchozím zatčení zmínka.

72 NA, fond SSNV, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové. Srov. komentář AS z října 1949 k vysokoškolským prověrkám, v rámci její výpovědi: „Jednalo se mi o to, jak je možné, že já

OPEN ACCESS

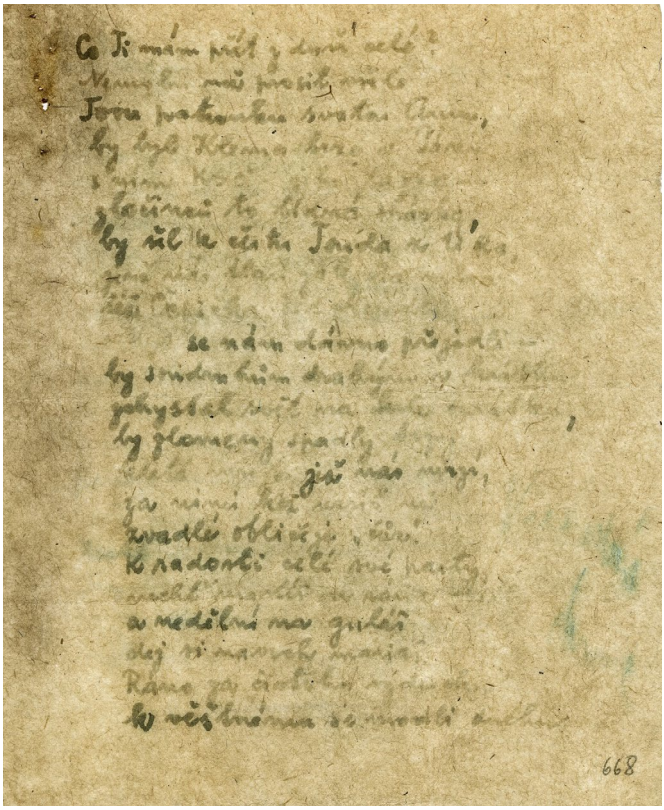

OBR. 3. Moták adresovaný Anně Kuldové.

Máte pocit viny? Litujete trestného činu a jak jej chcete napravit?
— Necítím se vinna v plném rozsahu obžaloby
— Žila jsem jen svému povolání a rodině

V soudním spise se dochoval také moták adresovaný jako přání k svátku jedné ze spoluvězenkyň, Anně Kuldové, podle data (15. 12. 1950) z doby, kdy byla AS vězněna na Pankráci (přepis na základě strojopisu dochovaného ve spise je jako textová příloha uveden na konci článku).[73]

Text je třeba číst v určitém kontextu: jak vzpomíná Anna Václava Švecová, jedna z těch, kdo byli ve výkonu trestu v pardubické věznici, všechny svátky i narozeniny prožívaly vězněné ženy velmi intenzivně: „Snažily jsme se udělat druhým radost, jak

jsem touto prověrkou neprošla a na druhé straně stačí jedno vyspání s prověřujícím orgánem aby bylo možno dále na škole studovati a plodně pracovat. Je mi známo a vím, že tato neřest, která se vyskytla při prověrkách, ohledně prověřujících a prověřovaných byla by šla zařídit jinou cestou aby nebyla opakována, aby se toto nestávalo dále, ale v mém případě jakožto profesorka vyloučená z dalších studií a propuštěná z ministerstva školství nebylo by mě bylo možno předstoupiti s tímto případem před řádné stranické funkcionáře, event. úřady a nebylo by mi dopřáno sluchu k této otázce.“ ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV.

73 NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

OPEN ACCESS

OBR. 4. Trojfoto Anny Slováčkové z pardubické věznice.

to jen šlo. Nina Svobodová[74] nezapomínala, když měl někdo svátek nebo narozeniny. Přišla s básničkou a kouskem ‚mejdlíčka' — to bylo velké sebezapření, protože měla jen 4,80 Kč na měsíc a stále byla při chuti. Dojídala všechno, co kdo nechal" (Švecová 2003, s. 132 n.).

PARDUBICKÁ VĚZNICE — ANNA SLOVÁČKOVÁ JAKO Č. 491

Anna Slováčková strávila většinu z doby svého trestu jakožto vězenkyně č. 491 v pardubické věznici (oficiální označení bylo od r. 1955 Nápravně pracovní tábor 1 Pardubice).[75]

Jakým způsobem pardubická věznice fungovala a jak to v ní chodilo, snad nejplastičtěji nahlédneme z dopisu, který Růžena Vacková napsala náměstkovi ministra vnitra 16. února 1961 (nikdy mu nebyl doručen):

> *Při tomto ubytování pochopila jsem do základů, proč je podle mezinárodního statutu politických vězňů protiprávní umisťovat je mezi kriminální vězně, jejichž myšlení, zvyky, zájmy i životní postoj je zcela odlišný. Nemyslím tím postoj politický. Pochopila jsem však i jiné, zcela neosobní věci, proč všechny ženy téměř všech stáří a deliktů i původů a smýšlení říkají, že pobyt v Pardubicích je nesnesitelný. Proč?* [...] *Protože*

74 Nina Svobodová (vlastním jménem Antonie Malvína Svobodová, 1902–1988) byla česká spisovatelka, představitelka Československé strany lidové, odsouzená v procesu Emil Weiland a spol. (někdy také jako Kolín, Weiland a spol.) k trestu odnětí svobody na 15 let; po podmínečném propuštění v květnu 1960 byla odsouzena v dalším politickém procesu v r. 1961, takže celkem strávila v komunistických věznicích 16 let. Srov. Joklová 2009.

75 Předchozí oficiální názvy instituce uvádí Bursík 2006, s. 31; více o historii pardubické věznice viz Kalábová — Kaláb 2006. První transport politických vězeňkyň dorazil do pardubické věznice 26. března 1952, podle evidenční karty v něm tehdy byla i Anna Slováčková. NA, fond SSNV, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové.

OPEN ACCESS

jsou tu v nelidské stísněnosti nakupeny ženy od mladistvých do pětasedmdesátiletých stařen (a těch i těch je mnoho); od divošek k ženám civilisovaným, i s těmi malými snobkami civilisace mezi velkoměstskými příživnicemi, ženy nejprotichůdnějších zvyklostí, stupňů pochopení, životní orientace a mravní úrovně. Každá z těchto skupin má svou problematiku osobní i sociální a vrženy na sebe, ještě se prohlubují v chybách, sklonech a neřestech. Tak vzniká rozpor mezi posláním nápravného tábora a mezi skutečností, že každá z těchto skupin žen musí zápasit, aby udržela, má-li ji, svou úroveň dobra, a nebýt vržena hlouběji do svých neřestí, vadných sklonů a chyb. Zde se zhoršuje, ne napravuje, nebo téměř vše, kromě jisté míry zevního přizpůsobení. Horší sklony v lidech jsou, snad nechtěně, rozvíjeny. […]

Dovolte mi ještě něco o nás, o malé menšině politických vězenkyň. […] *Jde o věc zásadní, nikdy totiž nebylo zásadně vyjasněno naše právní postavení. Ani cíl „nápravy"!*[76]

Ačkoliv byl tento dopis napsán až po tzv. „velké amnestii" z května 1960, kdy byla většina politických vězenkyň z Pardubic propuštěna, ukazuje způsob, jakým komunistická moc zacházela se svými oponenty: od r. 1953 měly být do věznice umisťovány ženy s tresty vyššími než 10 let (ať už šlo o politické, retribuční[77] či kriminální vězenkyně; mezi těmito nechyběly ani vražedkyně), a to za zcela nedostačujících podmínek hygienických, ubytovacích, stravovacích.

Životu politických vězňů a vězenkyň v komunistických věznicích byla v uplynulých desetiletích věnována značná pozornost; kromě odborných prací zde mají pochopitelně největší cenu autentická svědectví těch, kdo komunistické věznění sami zažili. Pokud jde o pardubickou věznici, jsou k dispozici knižně vydané vzpomínky Dagmar Šimkové, Albíny Palkoskové-Wiesenbergerové, Jiřiny Zábranové, Jarmily Taussigové, Boženy Kuklové-Jíšové (a také její vězeňská poezie), dále vyšly dopisy z vězení Růženy Vackové a dopisy z vězení sestry boromejského řádu Vojtěchy Hasmandové.[78] Další zdroj představují rozhovory s pamětnicemi či jejich vzpomínky zaznamenané tazateli, většinou na počátku tohoto milénia.[79]

I přes nespornou autenticitu dopisů z vězení zde ovšem platí to, co napsala v jednom z nich Růžena Vacková: „Nu, nesmím moc uvažovat, aby Ti dopis došel" (Vacková 1994, s. 121).[80] Všechny dopisy byly totiž před odesláním z věznice čteny dozorci (vězni ani nesměli obálky zalepit), takže autocenzura ze strany pisatelů byla jejich

76 Dopis je uchován ve vězeňském spise Růženy Vackové, jeho faksimile přetiskuje Bursík 2006, s. 153–155.

77 Šlo o označení pro vězenkyně odsouzené na základě tzv. retribučních dekretů za kolaboraci, udavačství a další spolupráci s nacistickým režimem. V roce 1955 byli retribuční vězni německé národnosti po propuštění odsunuti do Německa a Rakouska.

78 Šimková 2010; Palkosková-Wiesenbergerová 1991; 1998; Zábranová 1994 (době strávené ve vězení je ovšem věnována jen část knihy); Kuklová-Jíšová 2007; 1996; Vacková 1994; Hasmandová 2013. Taussigová vydala knihu pod rodným jménem Jarmila Janovská a zahrnula do ní i vzpomínky na nacistické věznění (Janovská 1994).

79 Viz zejména Bouška et al. 2009; Vrkočová 2007; Bursík 2006; Šmelová 2007; Kočová 2004; Augustová 2024.

80 Jde o dopis ze dne 8. 8. 1958 adresovaný Marušce a tatínkovi.

OPEN ACCESS

automatickou součástí. Z toho důvodu představují nejdůležitější svědectví, kromě dochovaných úředních dokumentů, zejména osobních vězeňských spisů, právě vzpomínky a rozhovory.

Dále v textu se zaměřím pouze na to, co je relevantní pro pobyt Anny Slováčkové v pardubické věznici. Existuje jediné přímé svědectví další ze spoluvězenkyň, Ireny Vlachové:

> *Ona (scil. Růženka Vacková) ale nebyla sama, kdo nás tam vyučoval. Byla to taky Andulka Slováčková, dříve profesorka latiny a řečtiny na gymnáziu, která po válce v Praze zakládala takzvané Lidové university, kde se dovzdělávali mladí lidé, kteří za války nemohli do škol. Taky jsem v Praze téhle vymoženosti bohatě využívala. Tak ta nás taky vzdělávala pak i v tom kriminále v Pardubicích* (Vrkočová 2007, s. 96).[81]

Toto důležité svědectví tedy odkazuje ke skutečnosti, že aktivní účastnicí tzv. „vězeňských univerzit" byla také Anna Slováčková. Vzhledem k údajům v jejím vězeňském spise dále víme, kde v pardubické věznici pracovala (na pletárně a švadlárně) a jakým způsobem trávila svůj volný čas (podle posudku „ve volných chvílích čte knihy a navštěvuje kulturní programy pořádané v rámci tábora"); podstatné také je, že se zúčastnila hladovky v září 1955.[82]

Na základě svědectví pamětnic se nyní pokusím rekonstruovat pracovní prostředí Anny Slováčkové i další aktivity, na nichž se podílela. Vzhledem k jedinečné a nezastupitelné hodnotě těchto autentických svědectví je dále v textu cituji *in extenso*.

Jak to chodilo v Pardubicích na pletárně, přibližuje Jiřina Zábranová: právě tam totiž existovala největší možnost „se něčemu přiučit, pohovořit o knížkách, o kumštu, o divadle":

> *Pletly se svetry, podkolenky, čepice, rukavice — mnohé zvláštní vzory.*
>
> *Dokud tam byly retribučky, sedávalo nás v místnosti kolem sedmdesáti. Sesedly jsme se volně a ukracovaly si čas, jak se dalo, jen abychom nemusely myslet a vzpomínat. U našeho stolu vždy tak kolem půl desáté začínala „škola": co která z nás ví o které zemi — určil se vždycky jeden stát a v paměti se shánělo všecko — hry, řeky, podnebí… jako ve škole, ale doplňovalo se, co kdo o tom státě četl nebo co zná z tamní literatury, hudby, malířství, uměleckých řemesel a podobně* (Zábranová 1994, s. 326).

Jiřina Zábranová vzpomíná v této souvislosti zejména na učitelku Milušku Růžičkovou od Hodonína, dále na historičku Marušku Járovou, profesorku ze Šumavy (říkalo se jí Járinka), na bývalou módní návrhářku Liu Dvořákovou a ovšem na spisovatelku

81 Irena Vlachová podle svých slov navštěvovala v Praze, ještě před svým zatčením, také přednášky Růženy Vackové, obě své pardubické „přednášející" tedy znala již z dřívějška (Vrkočová 2007, s. 85). Ostatně i obě tyto přednášející se navzájem znaly — Anna Slováčková vypovídá, jak Růženu Vackovou pravidelně chodila navštěvovat za války (spolu s Jiřinou Otáhalovou), a byla za ní také po válce, kdy hovořily o poměrech na vysokých školách (ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV).

82 NA, fond SSNV, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové.

OPEN ACCESS

Ninu Svobodovou. „Ta znala všechno. […] Vědomosti měla tak úžasné, že jsme jí říkaly Encyklopedie" (tamtéž, s. 327).

Srov. také svědectví Anežky Serdočové, roz. Schátralové, která pracovala na pletárně, švadlárně i v kablovně, nejraději ale vzpomíná právě na pletárnu, kde se vyprávěly různé příběhy a kde se také setkala se spisovatelkou Ninou Svobodovou a herečkou Jiřinou Štěpničkovou (Šmelová 2007, s. 25).[83]

Na švadlárnách, kde se šily trenýrky, podprsenky, pánské košile a halinové kabáty, to bylo odlišné, jak píše Jiřina Zábranová:

> […] *byly nejpohodlnější, protože budova byla nová a světlá a u jednoho stroje mohla sedět vždy jen jedna osoba, což byla obrovská výhoda proti třeba pletárně, kde jsme byly namačkány a mnohé nechtěly strpět větrání.* […] *Šilo se v pásu, takže třeba já jsem zpočátku u košile všívala jen záda do ramenního sedla (dvojitá část), jiná zase jen předek do téhož sedla, další sešívala rukávy nebo je jen obrubovala na zvláštním stroji a podobně* (tamtéž, s. 332).

Co se týče tzv. „vězeňských univerzit", jejich podoba mohla být velmi rozmanitá a je zřejmé, že proslulé vězeňské přednášky Růženy Vackové (Vacková 1999) představují pouze její (jistě mimořádnou) součást,[84] jak dosvědčuje mj. svědectví Albíny Palkoskové-Wiesenbergerové (tehdy Glücksmannové):

> *Ve volném čase jsme se usadily na dvoře na trávníku pod stromy a vytvořily skupiny podle toho, co která z nás přednášela; umění, historii, největší zájem byl o angličtinu a němčinu. Libozvučná francouzština už tolik nelákala. Bylo to učení bez učebnic, jak jsem vydolovávala z paměti uvízlé vědomosti. Horší to bylo se psaním. Bylo třeba si zaznamenat gramatiku a slovíčka. V uboze vyrobených zápisnících, které ženy úzkostlivě střežily, měly poznámky pro své učení. Když se to prozradilo, našla jsem po návratu z práce rozpáraný slamník, vyházenou skříňku po zemi i po chodbě. Hledali moje poznámky, protože nemohli pochopit, že učím bez učebnice.* […] *Jiřina (scil. Zábranová) přednášela dějepis, někdy i na pletárně při práci, který se těšil velkému zájmu, protože přednášející uváděla posluchačky do historie lehkým způsobem, spíše zábavným než školsky suchým. Nezapřela zkušenou kantorku.* […] *Přednáškové kroužky na dvoře byly zatím trpěny. Občas nějaký dozor prošel kolem, postál, aby zjistil, o čem se mluví, a pak šel dál. Jediná z dozorkyň, Blažena, stávala opodál a tiše naslouchala, dokud jsme neskončily.* […] *Když zjistila později, že na pracovišti, na pletárně, kam jsem byla přeložena ze zahrady, přednáším společenskou výchovu, požádala jednu z posloucháících, kterou přistihla, že si dělá poznámky, aby jí je zapůjčila k opsání. Vězenkyně se neodvážila jí odmítnout a zapůjčila je. To jsem se ovšem dozvěděla až za nějaký rok* (Palkosková-Wiesenbergerová 1991, s. 47–48).

83 Jiřina Štěpničková byla odsouzena za pokus o opuštění republiky (chtěla odejít i se svým malým synem); celá akce byla zinscenována ze strany StB, viz Horáková 2005.

84 K tzv. vězeňským univerzitám viz Pousta 1995; 1999; nově též Loučová 2025, zejména srov. její komentář k tomuto fenoménu na s. 19.

OPEN ACCESS

Témata přednášek představovaly také osudy význačných osobností 19. století, o nichž Albína Palkosková-Wiesenbergerová na vyžádání vyprávěla (např. rodina Mánesových, rodina Riegrů a Palackých, rodina Braunerů, Vojta Náprstek, malíř Josef Čermák atp.).[85]

Další svědectví přináší Dagmar Šimková:

> *Když je klidná neděle, začneme po snídani nedělní mši. Většinu textů jsme znaly zpaměti česky i latinsky, méně známá čtení jsme v sobotu opisovaly z misálu a roznášely po lágru.* […] *Když je dobrá služba a nechá nás na pokoji, začne naše akademické odpoledne. Sejdeme se na záchodě nebo na umývárně, posadíme se na bedny a škopíky od marmelády a na všelijaké židličky, které jsme si vyrobily, posloucháme přednášky a horlivě si píšeme poznámky. Růženka (scil. Vacková) přednáší ze svého oboru, archeologii a estetiku. Nina (scil. Svobodová) nás učí různé cizí jazyky, Járinka (viz výše, Maruška Járová, profesorka ze Šumavy, historička) přednáší historii, každý něčím přispěje. Zapomínáme na svět kolem sebe. Hltáme každé slovo, snažíme se pamatovat si, pochopit, jako nejpilnější studenti na univerzitách. Debatujeme o teologii, filozofii, umění, o politice, není oboru, který by nás nezaujal, o kterém bychom se nechtěly poučit. Záchod je naše řečnické kolbiště, naše univerzita, naše všechno, návrat k životu, vzdělání, k vědomí, že naše léta nejsou docela promarněná, ale že si přece — vzdor všem zákazům a trestům — něco z nich odneseme.* […] *A stále bylo nebezpečí, že nás přestěhují, odříznou od zdroje vědění. Když už jsem zvládla italštinu natolik, že jsem mohla konverzovat a překládat články z novin, přestěhovaly Ninu na jiný blok. Začala jsem se tedy učit francouzštinu od Marion R. Jen jsem trochu pokročila, přestěhovali mne. Znamenalo to stále a stále začínat znovu, něco, co bylo právě dostupné* (Šimková 2010, s. 80–82).

Na „vězeňskou univerzitu“ vzpomíná také Hana Truncová:

> *Ano, to byly procházky na dvoře, to jsme se seskupily podle toho, jak nám to vyhovovalo. Chodily jsme v našich partách. Každá uměla něco jiného a mezi námi byly také ženy, které přednášely na univerzitě. Byly taky mezi námi hluboce věřící, které odříkaly modlitby, které bych si já musela přečíst z nějaké modlitební knížky. A tak jste se přidala tam, kde jste se chtěla něco dozvědět, slyšet něco jiného, co vás úplně odpoutalo od kriminálu. My jsme kroužily a jako jsme si povídaly, ale jedna měla přednášku. Byly mezi námi fundované ženy různého zaměření. A když jsme se vrátily z vězení, tak to říkal každý: „Vězení, to byla vlastně moje univerzita“* (Bouška et al. 2009, s. 335; srov. též pro mužské věznice Pousta 1995).

Ráda bych poukázala na jeden rozměr zmiňovaných aktivit. Nepochybně zde byla snaha využít čas strávený ve vězení ke vzdělávání, neztratit ho úplně — ale co čteme opakovaně ve výpovědích, je následující:

85 Pozoruhodný detail představuje fakt, že Palkosková-Wiesenbergerová odmítala hovořit o Boženě Němcové, zřejmě z morálních důvodů: „Prosím nenuť mě k tomu. Mám své výhrady a nechci děvčatům lhát,“ vysvětluje Jiřině Zábranové. Tamtéž.

OPEN ACCESS

> Sesedly jsme se volně a ukracovaly si čas, jak se dalo, jen abychom nemusely myslet a vzpomínat.
> A tak jste se přidala tam, kde jste se chtěla něco dozvědět, slyšet něco jiného, co vás úplně odpoutalo od kriminálu.
> Zapomínáme na svět kolem sebe.

Myslím, že právě o to šlo: zapomenout na okolní svět, neztratit se v okolním prostoru plném násilí, útlaku, nesvobody, neustálých útoků na základní lidskou důstojnost (a často i na zdraví), sociální a psychologické patologie, i šílenství. Cílem bylo přežít, zachránit se, zároveň se ale přitom nenechat drtit vzpomínkami a vším, co s sebou nesou. Strategie přežití mohly být pochopitelně různé; jedna z vězeňkyň, Květoslava Moravečková, zvolila tuto:

> *Nejvíce mi pomáhalo, že jsem byla sama sebou a neohlížela jsem se na ostatní. Měla jsem maminku a tatínka a neustále jsem na ně myslela. Chránila jsem si své zdraví, a to bylo důležité. Já jsem se s nikým moc nekamarádila a jen jsem si představovala, jak to vypadá doma. Já jsem pořád byla duchem doma* (Bouška et al. 2009, s. 247).

Kromě přednášek a jazykových kursů se ale v pardubické věznici hrálo i divadlo. Nejprve zcela spontánně, na což vzpomíná Dagmar Šimková (Šimková 2010, s. 85), poté — jako reakce vedení věznice na tuto neoficiální aktivitu — už i jako oficiální divadelní kroužek, jehož duší byla herečka Jiřina Štěpničková (Bouška et al. 2009, s. 158).[86] Mezi oficiálními a neoficiálními aktivitami existovalo ovšem určité pnutí, jak píše Šimková a jak dosvědčuje i záznam z vězeňského spisu Jiřiny Štěpničkové:

> *Při zřizování zájmových kroužků se nejprve velmi agilně zapojila, ale v krátké době, poněvadž byla kritisována ze strany odsouzených, se od funkcí oprostila.* […] *Je zapojena do dvou zájmových kroužků a kulturních akcí se zúčastňuje* (Horáková 2005, s. 121).[87]

Je možné, ale na základě evidence neprokazatelné, že součástí těchto divadelních aktivit byla také Anna Slováčková, která byla zvyklá nacvičovat divadelní představení a scénky se svými studenty.

V dané souvislosti je pozoruhodné sledovat zmínky jednotlivých pamětnic o sobě navzájem, stejně jako mlčení jedněch o druhých. Paměti Jiřiny Zábranové a Albíny Palkoskové-Wiesenbergerové lze v tomto ohledu chápat jako vzájemně se doplňující čtení: jedna opakovaně hovoří o druhé. Dagmar Šimková se nicméně o Jiřině Zábranové ani o Albíně Palkoskové-Wiesenbergerové vůbec nezmiňuje (vězeňské foto Jiřiny Zábranové sice v její knize najdeme přetištěno vedle vězeňských fotek dalších spoluvězenkyň zmiňovaných v knize, ale až ve vydání z r. 2010 a později; s vlastním

86 Podle Vlasty Jakubové ovšem nešlo jen o vlastní divadelní aktivity (recitace, učení se různým rolím), Štěpničková také „vyprávěla zážitky z Barrandova". Tamtéž. K leckdy rozdílnému postoji politických vězňů vůči oficiálním táborovým aktivitám viz např. kapitolu Táborová osvěta: sebezáchrana nebo „kolaborace"?, in: Loučová 2025, s. 132 nn.

87 Aktivitu Štěpničkové kritizuje i Alexandra Součková Kovářová, viz Augustová 2024, s. 93–94.

OPEN ACCESS

textem nemá žádnou korespondenci). Jakoby recipročně se Jiřina Zábranová ani Albína Palkosková-Wiesenbergerová vůbec nezmiňují o Růženě Vackové ani o Dagmar Šimkové. Zato na Ninu Svobodovou vzpomínají snad všechny pamětnice, též v rozhovorech uskutečněných většinou na počátku tohoto milénia; leckdo jmenuje také Jiřinu Štěpničkovou, která byla tehdy jako herečka velmi populární, a mnohé vzpomínají na Růženu Vackovou, často ovšem až v reakci na konkrétní otázku po profesorce Vackové ze strany tazatelů.

„Růženčiny děti" či členky Růženčiny „rodiny", jak jim říká Božena Kuklová-Jíšová, byly většinou mladé ženy, srov. svědectví Jindřišky Havrlantové:

> *Růženka Vacková tam měla svoje děvčata, které byly středoškolačky nebo vysokoškolačky. Já jsem mezi ně nepatřila, ale zajímalo mě to.* […] *Růženka byla jedinečná. Já jsem jí pak nosila dopisy od Ilky Ondrášové, profesorky matematiky a fyziky, která byla puštěná dřív než já. Psávala mi jako moje sestra.*[88] *Nosila jsem to Růžence, která to potom četla děvčatům, které ji znaly.*[89]

Mírně odlišný je pohled Drahomíry Stuchlíkové:

> *Já jsem jednu dobu k Růžence chodila taky. Pak jsem to ale přerušila, protože jsem asi jela do Želízů,*[90] *a pak jsem se k tomu nevrátila. Pro mnohé ženy to bylo, podle mého názoru, dobré, protože se mohly dozvědět něco novýho. Ale Růženka byla dost zaměřená na katolictví a já jsem chtěla něco širšího* (Bouška et al. 2009, s. 303).

Právě otázka náboženského vyznání zde mohla hrát roli; srov. Jiřina Zábranová vystoupila z církve už v r. 1922, bezprostředně před začátkem svého pedagogického působení (Zábranová 1994, s. 87). Důležitý byl ale jistě i věk: na rozdíl od „Růženčiny rodiny" byly Jiřina Zábranová (nar. 1903) a Albína Palkosková-Wiesenbergerová (nar. 1908) už dospělé ženy s jasným světonázorem i životními zkušenostmi. Totéž platí pro Annu Slováčkovou. A všechny tři byly učitelky, byť na různých typech škol.

Pokud jde o hladovky, v pardubické věznici jich proběhlo několik, ta v roce 1955 byla ale nejrozsáhlejší. Albína Palkosková-Wiesenbergerová ji označuje za událost, která se stala „úhelným kamenem v životě lágru", jako „celotáborové hnutí, kterého se účastnila většina politických žen", a pokračuje: „Na moje obavy, že by to mohla být provokace velitelství, na kterou bychom neměly naletět, přišla Jiřinina rázná odpověď: ‚I kdyby to tak bylo, musíme do toho jít!' Šla jsem už bez námitek — bylo nás několik set" (Palkosková-Wiesenbergerová 1991, s. 69–71.)[91] Podle Dagmar Šimkové se hladovky zúčastnilo asi 500 žen (Šimková 2010, s. 100–101).

88 Počet osob, s nimiž si vězni mohli dopisovat, byl omezen, a to jen na několik rodinných příslušníků.

89 Bouška et al. 2009, s. 102. Do okruhu Růženy Vackové nepatřily ale pouze mladé dívky: vězeňské přednášky Růženy Vackové máme zachovány zejména díky Dagmar Skálové (skautka s přezdívkou Rakša, 1912–2002), menší část z nich zapsala Dagmar Šimková.

90 Míněna je věznice ve slovenských Želiezovcích.

91 Jako provokaci chápala hladovku i Jarmila Taussigová, jejíž pozice v pardubické věznici byla ovšem specifická, neboť to byla komunistka, zatčená v souvislosti s procesem proti

OPEN ACCESS

Důvody, proč k hladovce došlo, uvádějí pamětnice různě. Obecně prý vznikla kvůli špatnému zacházení, dále kvůli jídlu, nedostatku vložek a jiných hygienických potřeb, nemožnosti přístupu k novinám, omezenému počtu návštěv atp.[92] Více pamětnic nicméně uvádí ještě jeden konkrétní důvod: „V tu dobu přišla do Pardubic nová bachařka. A protože se nám nikdo nepředstavil svým jménem, tak okamžitě dostala podle svého chování přezdívku Elsa Koch — bachařka koncentráku za druhé světové války. My jsme tu hladovku začaly víceméně kvůli ní."[93]

Ženy, které držely hladovku, byly po jejím ukončení potrestány tzv. odnětím výhod, což znamenalo přijít na určitou dobu o povolení návštěv, o možnost korespondence, přijetí balíčku atp. Skutečnost, že Anna Slováčková také držela hladovku, však pro ni měla vážnější dopad. Vězeňský spis dokládá, že AS žádala dvakrát o amnestii, a to v r. 1957 a 1958; k žádosti — v obou případech neúspěšné — jsou také přiloženy její posudky.

Z posudku náčelníka věznice Huňáčka v r. 1957:

Je klidné, dosti uzavřené povahy se smyslem pro kolektiv, ve kterém je dost oblíbena. K představeným chová se slušně. […] *Zde se po politické stránce neprojevuje a její postoj k dnešnímu lid.-dem. zřízení jeví se jako vlažný. Ve volných chvílích čte knihy a navštěvuje kulturní programy pořádané v rámci tábora. Trestnou činnost, které se dopustila, si uvědomuje, necítí se však vinna v celém rozsahu obžaloby.*

Rozhodující pro zaujetí negativního stanoviska byla právě účast AS na protestní hladovce v r. 1955; žádost o milost nebyla vedením věznice, tzn. náčelníkem NPT Huňáčkem, doporučena.

Zápis ze 13. října 1958 dokládá prosbu ze strany AS o ústní rozmluvu, důvod: matka má amputovanou nohu po operaci. Velmi pravděpodobně právě z toho důvodu podává AS též v r. 1958 další žádost o amnestii, k níž je opět přiložen posudek z 11. 11. 1958:

Jmenovaná pracuje na švadlárně 8–9, pracovní morálku špatnou nemá, ve vystupování s představenými slušná, ona je profesorkou a je to vidět, schází se se samou

Rudolfu Slánskému; i z toho důvodu představuje její kniha *Velikánky* mimořádné svědectví, neboť autorka i v době věznění měla stále důvěru v režim, který ji ve vykonstruovaném procesu odsoudil. Systému udavačství v pardubické věznici věnuje v celé své knize velkou pozornost, v kapitole „Gábina" ovšem pro hladovku uvádí rok 1956, takže je možné, že šlo o jinou hladovku, anebo o mylný letopočet. Janovská 1994, s. 97 nn. K příběhu Jarmily Taussigové viz také svědectví jejího syna: Potůček 2022.

92 Uvedené důvody čteme u respondentek in Bouška et al. 2009.

93 Z rozhovoru s Hanou Truncovou, Bouška et al. 2009, s. 303. Na agresivní dozorkyni, přezdívanou Elsa Koch, vzpomíná v souvislosti s hladovkou více respondentek. Bursík uvádí jiné důvody, proč ženy začaly držet hladovku: přímým podnětem mělo být umístění Dagmar Tůmové do korekce a udělení trestu odnětí výhod na tři měsíce několika politickým vězenkyním za to, že si před komisí ministerstva vnitra stěžovaly na špatné podmínky na pracovištích (švadlárna a pletárna), hrubé zacházení ze strany příslušníků ostrahy atp. (Bursík 2006, s. 42). Je možné, že po táboře kolovaly různé informace o tom, proč vlastně se hladovka drží.

OPEN ACCESS

buržoazní šlechtou, udržuje si svojí pozici mezi nimi a hrozně ráda pomahá těm, kdo nemá splněnou normu na výplatku a pod. Na druhé straně bude dělat všechno, jen aby byla hezká u nás, to se týká na bloku i na pracovišti.
Strš. Kondras[94]

Anna Slováčková byla propuštěna na tzv. velkou amnestii k patnáctému výročí osvobození republiky Rudou armádou dne 10. 5. 1960 (stejně jako např. Albína Palkosková-Wiesenbergerová a Jiřina Zábranová).[95]

Amnestie se týkala 5319 lidí z celkem 8708 obětí politických procesů, dosud se nacházejících v československých věznicích (a také 5600 z celkem 23 023 odsouzených za kriminální trestné činy). Pokud jde o pardubickou věznici, z celkového počtu 420 politických vězenkyň jich bylo v květnu 1960 propuštěno 344 (například Dagmar Šimková byla propuštěna až v r. 1966, Růžena Vacková v r. 1967). Amnestii z roku 1960 lze chápat jako „opožděnou reakci na první fázi procesu destalinizace z roku 1956", kdy se „konzervativní vedení pokusilo o odstranění svých hříchů minulosti tichou cestou" (Bursík 2006, s. 76). Tato reakce byla ovšem sama velmi konzervativní a de facto minimalistická: kromě toho, že řada politických vězňů stále nebyla propuštěna, nedošlo ani k rehabilitaci stávajících obětí politických procesů, naopak jejich možnosti získat zaměstnání byly velmi omezené a i po propuštění byli policií dále monitorováni.

PO PROPUŠTĚNÍ

V Archivu bezpečnostních složek jsou uchovány dokumenty mapující první dny a týdny AS po propuštění: první pohovor v pražské služebně StB proběhl 13. května 1960 (záznam učiněn 14. května 1960, AS je v něm uvedena jako „amnestant Slováčková Jana").

Jmenovaná při pohovoru projevovala zdravé politické názory. Má ráda literaturu jakéhokoliv druhu. Tato je jejím koníčkem. Ráda by se nadále vyžívala na některém pracovišti, kde bude zaměstnána, i když by byla jako manuelně pracující, ve vedení nějakého kulturního kroužku, přednášek a podobně. Náprava trestu je na ní zřejmá — jak jsem z rozhovoru s ní poznal. Má potíže s bydlením. Za tím bydlí u cizích lidí. Má otce, kterému se chce odvděčit za to, že za ní jezdil a navštěvoval jí ve výkonu trestu.[96] *Její otec bydlí u syna, kde však sama nemůže bydleti, poněvadž její bratr na ní zanevřel.*

94 Všechny tyto citované dokumenty viz in: NA, fond SSNV, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové.

95 Jednalo se ovšem o propuštění podmínečné, s podmínkou na deset let; teprve 9. 5. 1965, opět na základě amnestie prezidenta republiky ke květnovému výročí osvobození, jí byl zbytek zkušební doby prominut.

96 Srov. v dotazníku vyplněném před propuštěním z Pardubic AS uvádí: „Ježto otec nemá vlastní domácnost, chci hledati vlastní byt, abych jej mohla vzít k sobě. Zatím nemám ke komu jíti na delší dobu nebo na trvalo." Dále píše, že po propuštění chce pracovat v tovární

OPEN ACCESS

Před zatčením byla organisovaná u nár. soc.[97] *Jak se vyjádřila, politicky však nepracovala. Před výkonem trestu byla zaměstnaná na ministerstvu školství. Odtud byla později vyakčněna. Po té byla zaměstnaná jako učitelka na škole. Je nemocná na TBC a tato nemoc je na ní zřejmá. Není hezkého vzhledu.*

Je možné s ní v případě počítat jako s typem na verbovku,[98] *zvláště za okolností, když by jí bylo umožněno pracovat v jejím oboru, pokud by v tom nebyly potíže. Pro svojí inteligenci, pohotovosti v reagování na otázky, společenské vystupování, by nebyla špatným typem na verbovku. Nehledě k tomu, jak na ní bylo poznat, má zájem býti platným členem naší společnosti. Mám za to, že by ochotně spolupracovala s STb.*[99]

Další dokument představuje tzv. ustanovka z 11. 8. 1960, kdy StB prostřednictvím svých informátorů v místě bydliště AS (dva z nich byli členy KSČ, jeden „indiferentní“) monitoruje její chování, s následujícím výsledkem:

Prošetřovaná se ve svém bydlišti nikterak po politické stránce na veřejnosti neprojevila. Pokud se v bydlišti zdržela, nezúčastnila se žádných akcí, pořádaných sl. NF (scil. složkami Národní fronty), a také nebyla u ní pozorována snaha zapojit se do veřejného života. S okolními obyvateli nevedla žádné debaty a rozhovory, své názory a smýšlení nedávala najevo. O své minulosti s nikým nehovořila. V bydlišti Praha — Žižkov, Koněvova obdržela byt o jednotlivé místnosti v suterenu (pozn.: jde o byt na Koněvově 108, od 30. 5. 1960). Když si tento byt zařídila k obývání, onemocněla a od té doby je údajně v nemocničním ošetření. […] *Pokud přišla do styku s občany, je jimi označována jako žena tichá, mírná, uzavřené povahy* (tamtéž).

Následující zpráva ze 16. ledna 1961 opět informuje, že AS se nijak neprojevuje, údajně nyní pracuje „někde Ve Smečkách“, ráno odchází do zaměstnání a po návratu se zdr-

výrobě (další nabízející se možnosti byly jen „domácí výroba“ a „péče o domácnost“) a že ze svého výdělku posílá ¼ jako výpomoc otci, který se finančně vyčerpal dlouhou nemocí matky a jejím úmrtím. Pokud jde o návštěvy v pardubické věznici, v seznamu, který počíná rokem 1955, je kromě otce mezi návštěvníky uvedena ještě Marie Novotná, teta, a Jiřina Jahodová, přítelkyně (s bydlištěm na stejné adrese jako Marie Novotná). Bratr v tomto seznamu uveden není stejně jako matka, která dceru nenavštěvovala pravděpodobně ze zdravotních důvodů (srov. ve výše citovaném dotazníku ze dne 16. 12. 1948, vyplněném na Právnické fakultě UK v rámci prověrek, uvádí AS, že po práci ošetřuje těžce nemocnou matku, viz AUK, fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna); to by znamenalo, že se s matkou minimálně od r. 1955 už nesetkaly, a je otázkou, jestli se vůbec viděly od doby jejího zadržení v říjnu 1949. NA, fond SSNV, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové.

97 Kromě dřívějšího angažmá ve straně národně-socialistické ovšem AS vstoupila, spolu se všemi pedagogy Benešova gymnasia, do KSČ nedlouho po Únoru 1948, jak uvedla při svém výslechu. ABS, sb. V, arch. č. V-2661 MV. V jejím soudním spise čteme přesný časový údaj: „Jest členkou KSČ od 18. 5. 1948 v míst. org. na Vinohradech.“ NA, fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

98 Verbovkou se míní získání nových členů ke spolupráci, zde konkrétně s StB. Strategie Anny Slováčkové je zřejmá, vyslýchajícího zcela oklamala.

99 Pohovor vedl a záznam vypracoval npor. Podlešák Karel. ABS, sb. V, arch. č. 5531 MV.

OPEN ACCESS

žuje jen doma. Znovu čteme, že je uzavřená, nechodí na žádné akce, styky s nikým nevyhledává, „projevuje se jako uzavřená žena, což budí dojem povýšenosti, neboť s nikým v domě nepromluví" (tamtéž).

Naneštěstí nejsou k dispozici žádné bližší informace o práci, kterou Anna Slováčková „někde Ve Smečkách", tzn. v centru Prahy vedle Václavského náměstí, vykonávala. Každopádně možnosti zaměstnání pro bývalé politické vězně byly, jak zmíněno výše, velmi omezené. Růžena Košková-Jíchová např. vzpomíná, že na základě amnestijního výměru směla prvních pět let po propuštění vykonávat pouze manuální práci, a to buď v zemědělství, nebo v továrně. Práce byla přidělována v místě nového bydliště, kam se bývalí vězni nejpozději šest dnů po propuštění museli přijít do příslušné úřadovny StB hlásit (Kočová 2004, s. 289). Albína Palkosková-Wiesenbergerová uvádí, zřejmě poněkud nepřesně, že dříve trestané směly pracovat pouze jako uklízečky, u zedníků nebo zametat ulice — ona sama se stala uklízečkou v Malostranské kavárně. Stejně tak pro amnestované, jak píše, přicházely v úvahu pouze byty čtvrté kategorie, a to ještě ty zdravotně závadné (Palkosková-Wiesenbergerová 1991, s. 83).[100] Způsob zacházení s propuštěnými dokládají mj. také potíže Jiřiny Zábranové získat důchod (do jeho výše se navíc započítávalo jen posledních pět nebo deset let, takže celé předchozí roky, které Jiřina Zábranová odpracovala jako učitelka, jako by vůbec nebyly; navíc propuštěným vězňům důchod mohl, ale také nemusel být přiznán; Zábranová 1994, s. 338).

Archiv bezpečnostních složek nicméně dokládá, že později se Anna Slováčková přece jen s někým scházela — viz záznam ze 4. 8. 1962 věnovaný sledování bývalé učitelky Květoslavy Vosátkové, která „udržuje široké styky s amnestanty" v Praze, v Poděbradech i jinde, a to s těmi, kteří byli vězněni za protistátní činnost. Jmenovitě jsou uvedeni: Jiřina Štěpničková, Anna Slováčková, Tereza Vejsadová, Zdena Thurnvaldová, dr. Bohuslav Matouš, dr. Jan Čutka.[101]

Poté Anna Slováčková z evidence StB mizí a zmínky o ní nacházíme až na začátku 70. let: podle záznamu z 30. 3. 1971 je v písemném styku s emigrantem Emiliánem Ledrerem (dalším z adresátů jeho dopisů byl mj. Zdeněk Kalista); AS je zde označena již jako důchodkyně.[102] Další údaje nacházíme ve spise Marie Krtilové, která tou dobou bydlela u Anny Slováčkové a která byla později kontaktována ze strany StB nejprve jako kandidátka a poté jako agentka tajné spolupráce (krycí jméno Vlaďa; k tomu ovšem dochází až po smrti AS, v r. 1973).[103]

100 Potíže se sháněním práce po propuštění zmiňují snad všechny bývalé vězenkyně, viz Bouška et al. 2009; Šmelová 2007; Augustová 2024.

101 ABS, sb. KR, arch. č. 9302 MV. Květoslava Vosátková (pozd. Moravečková) byla také vězněna v Pardubicích stejně jako Anna Slováčková, Jiřina Štěpničková a Tereza Vejsadová, viz rozhovor s ní in Bouška et al. 2009, s. 234–247, v němž Terezu Vejsadovou zmiňuje. Strategii Květoslavy Moravečkové, jak přežít vězení, jsme uvedli výše v textu (s. 40).

102 ABS, sb. KR, arch. č. 635219 MV. Emilián Ledrer mohl být synem právníka Emiliána Ledrera (1898–1962), docenta oboru mezinárodního soukromého práva, viz <https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=889> [4. 6. 2026].

103 Za informaci, že u Anny Slováčkové bydlela začátkem 70. let Marie Krtilová, vděčím Dagmar Pohunkové (která tehdy byla také objektem zájmu StB); hledáním v databázích ABS není možné toto propojení zjistit.

OPEN ACCESS

Marie Krtilová byla žena pozoruhodného osudu: za války byla vězněna v koncentračním táboře v Ravensbrücku, spolu s Milenou Jesenskou a Margarete Buber-Neumannovou (bývalou manželkou Rafaela Bubera, syna Martina Bubera), která napsala o Mileně Jesenské knihu; Margaret Buber-Neumannovou ostatně věznili už předtím v sovětském lágru, odkud byla po paktu Molotov-Ribbentrop vydána Němcům a tam jako komunistka odsouzena na pět let.

Marie Krtilová líčila v materiálech ABS svou situaci na jaře 1970 takto:

> *Na jaře 1970 mně zemřel nejstarší syn Jindřich, u kterého jsem byla krátký čas na faře v Hrubém Jeseníku u Nymburka. Zůstala jsem bez bytu a ujala se mě profesorka Slováčková, která byla spřátelená s mým zemřelým synem, a v roce 1972 zemřela a já jsem zůstala v tomto bytě 4. kategorie v Praze. Od r. 1971 jsem začala jezdit do Praskoles k dru. Zvěřinovi, abych mu vypomáhala v domácnosti.*[104]

Mezi úkoly Marie Krtilové patřilo monitorovat návštěvy u Josefa Zvěřiny, který předtím jejího syna Jindřicha učil, a obecně nonkonformní katolické představitele jako Oto Mádra, Růženu Vackovou, Václava Vaška atp.

Jelikož nejmladší a milovaný syn Marie Krtilové Vladislav emigroval v r. 1968 do Německa, je možné, že její ochota spolupracovat s tajnou policií byla motivována snahou dosáhnout jeho vyvinění z následného trestu (dopisní výměna mezi matkou a synem byla ze strany StB sledována a je součástí spisu); stejně tak měla Krtilová za úkol monitorovat zejména spory v rámci české emigrace v západním Německu, kam jí bylo umožněno za synem občas jezdit.

Marie Krtilová bydlela u Anny Slováčkové od 31. 3. 1971 na adrese Koněvova 108 a od 25. 8. 1971, kdy se AS přestěhovala na Husitskou 86, na této adrese. Podle dalšího jejího syna Aloise Krtila se matka o AS starala „v době její nemoci" (tamtéž). Když Anna Slováčková zemřela, „tak po ní zdědila byt o 1 pokoji a kuchyni, které nyní obývá sama", sděluje anonymní policejní pramen, a díky němu je také k dispozici popis bytu: „Byt pozůstává z jedné větší místnosti a předsíně s kuchyňským koutem" (tamtéž).

Krtilová dále uvádí, už po smrti Anny Slováčkové, že ke Slováčkům na Lucemburskou 40 (tzn. k bratru AS Emanuelovi a jeho manželce Jarmile) chodí asi dvakrát týdně a ti prý vždycky vědí, kde se zdržuje; Slováčkovi měli také spolu s Krtilovou navštěvovat bohoslužby na náměstí Jiřího z Poděbrad (tamtéž).[105] Na základě těchto údajů je možné — ale nikoli nutné — usuzovat, že vztahy mezi sourozenci Slováčkovými se posléze urovnaly. Zda se Anně v mezičase podařilo zařídit společné bydlení s otcem (který umírá v r. 1969), nelze z dostupných zdrojů zjistit.

Anna Slováčková, která byla celý život svobodná a neměla děti, zemřela, jak uvádí nápis na hrobě, 22. 8. 1972 a je pohřbena v rodinném hrobě na Olšanských hřbitovech spolu s rodiči, bratrem a švagrovou.

104 ABS, sb. TS, arch. č. 707823 MV.

105 Pro úplnost dodejme, že spolupráce Marie Krtilové s StB prošla určitými proměnami, později StB zjišťuje, že agent Vlaďa si leccos nechává pro sebe, a spolupráce je ukončena 19. 10. 1979. Tamtéž.

OPEN ACCESS

ZÁVĚR

Václav Pinkava alias Jan Křesadlo věnoval *Hvězdoplavbu* památce Anny Slováčkové, své profesorky řečtiny na gymnáziu a „oběti bolševismu". Cílem této studie není nic menšího než památku (či paměť) na tuto ženu vůbec ustavit, protože až dosud — na rozdíl od jiných politických vězenkyň, které měly to štěstí, že se dožily konce minulého režimu v r. 1989 nebo už dříve vešly do živé a dále sdílené paměti svých blízkých, ať už příbuzných, žáků nebo přátel — památka Anny Slováčkové jako by doslova zmizela v jámě zapomnění, kterou pro ni přichystal komunistický režim.

Na základě dochovaných svědectví (zejména archivní provenience, ale též osobních svědectví) je přitom zřejmé, že šlo o mimořádnou ženu, jejíž cesta za životními cíli byla konfrontována se dvěma totalitními režimy. Svůj životní plán i touhu studovat římské a byzantské právo nemohla naplnit, dokud po studiích latiny a řečtiny působila jako středoškolská profesorka mimo Prahu či Brno, ani za války, když v r. 1942 začala učit v Praze, protože české vysoké školy byly tehdy zavřené. Když to ale konečně bylo možné a pro Annu Slováčkovou reálně uskutečnitelné, přišel v únoru 1948 převrat a její následné vyloučení ze studia práv na Univerzitě Karlově v rámci studijních prověrek, na což reagovala šířením letáků danou praxi kritizujících. To vedlo k jejímu zatčení a následnému odsouzení.

Během studia pramenných materiálů se zároveň ukazovaly pozoruhodné afinity mezi životními osudy Anny Slováčkové a jejího žáka Václava Pinkavy: ani on nemohl studovat na gymnáziu za války (proto se vlastně s Annou Slováčkovou setkali na Benešově gymnasiu až po jejím konci), i on byl obviněn komunistickou mocí z účasti v organizované skupině, připravující změnu stávajícího statu quo, i on byl v rámci vysokoškolských prověrek vyloučen ze studia. Na rozdíl od Anny Slováčkové je však obvinění zproštěn (skupina mladíků, většinou z Benešova gymnasia nebo jeho čerstvých absolventů, zjevně oblomila i prokurátora, navíc ještě nebyl v platnosti nový zákon na ochranu republiky), zatímco Anna Slováčková je odsouzena k trestu odnětí svobody na čtrnáct let. Za mřížemi nakonec stráví více než deset let, přitom už k výkonu trestu nastupuje s podlomeným zdravím.

Z archivních i jiných svědectví představujících její učitelské působení je zřejmé, že Anna Slováčková byla svému povolání oddána a že se mu věnovala, stejně jako svým studentům, daleko nad rámec stanovených povinností. Mimořádně důležité je osobní svědectví Dagmar Pohunkové, roz. Kebrdlové, spolužačky Václava Pinkavy z Benešova gymnasia (třebaže nechodili do stejného ročníku) a redaktorky gymnaziálního časopisu *Sfaira*, ve kterém vyšly též básnické pokusy Václava Pinkavy — některé z nich předjímají pozdější autorské strategie Jana Křesadla. Dagmar Pohunková byla také žákyní Anny Slováčkové a její pedagogické působení představuje z tohoto úhlu pohledu. Benešovo gymnasium v Praze se zde přitom jeví jako místo zásadní důležitosti, a to jak pro Annu Slováčkovou, tak pro Václava Pinkavu.

Pobyt Anny Slováčkové ve vazbě přibližuje její (nikdy neodeslaný) dopis rodičům stejně jako moták — básnička aneb přání k svátku, určené další ze spoluvězenkyň na pražské Pankráci. Roky, které Anna Slováčková strávila v pardubické věznici, jsou rekonstruovány — na základě konkrétních údajů z jejího vězeňského spisu — podle svědectví dalších spoluvězenkyň; částečné informace o jejím životu po propuštění na tzv. velkou amnestii v r. 1960 přinášejí archivy StB.

OPEN ACCESS

Plány Anny Slováčkové (studovat římské a byzantské právo, překládat Plótína) zůstaly nenaplněny, násilně přervána byla také její pedagogická činnost. Její památce jsme nicméně dlužni přinejmenším bližší seznámení s jejím osudem (a též její začlenění do množiny těch, kdo se aktivně účastnili tzv. „vězeňských univerzit"), a taky vzpomínku.

LITERATURA

ARCHIVNÍ PRAMENY

Archiv bezpečnostních složek (ABS)
sb. TS, arch. č. TS-707823 MV
sb. V, arch. č. V-5531 MV
sb. V, arch. č. V-2661 MV
sb. V, arch. č. V-6682 MV
sb. KR, arch. č. 635219 MV
sb. KR, arch. č. 9302 MV
fond Inspekce ministra vnitra ČSSR (A8), inv. j. 1327

Archiv hlavního města Prahy (AHMP)
fond NAD 927, Střední všeobecně vzdělávací škola Praha 2, Londýnská 34
fond NAD 1450, Okresní prokuratura Praha, sp. zn. St 26479/49, spis Kristián Tesařík
fond NAD 94, Okresní (Lidový) soud Praha, sp. zn. T V 139/49, spis Kristián Tesařík a spol.

Archiv Univerzity Karlovy (AUK)
fond Filosofická fakulta 1882–1966 (1970), katalogy posluchačů
fond Filosofická fakulta, karton 565
fond Právnická fakulta, studijní spis Slováčková Anna, karton 74
fond Právnická fakulta, inv. č. 556, karton 55

Národní archiv (NA)
fond Ministerstvo školství a osvěty, karton 215, osobní spis Anny Slováčkové
fond Policejní ředitelství Praha II — všeobecná spisovna 1941–1950, karton 10452
fond Správa Sboru nápravné výchovy (SSNV) — neuspořádáno, vězeňský osobní spis Anny Slováčkové
fond Státní soud — neuspořádáno, sp. zn. Or. I/ II 86/50, Eduard Škvára a spol.

Osobní archiv Dagmar Pohunkové
čísla studentského časopisu SFAIRA Benešova gymnasia v Praze XII (nyní v PNP)

Rodinný archiv Václava Pinkavy

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Augustová, Zuzana: *Na trápení nebyl čas. Rozhovor s politickou vězeňkyní Alexandrou Součkovou Kovářovou*. Academia, Praha 2024.

Baltussen, Han: A 'Homeric' Hymn to Stalin: Performing Safe Criticism in Ancient Greek? *Classical Receptions Journal* 7, 2015, č. 2, s. 223–241.

Bouška, Tomáš — Louč, Michal — Pinerová, Klára (ed.): *Českoslovenští političtí vězni. Životní příběhy*. Česká asociace orální historie, Praha 2009.

Broadbent, Ben: *Homeric Formularity in the Astronautilia*. Oxford University, diplomová práce, 2024.

Bursík, Tomáš: *Ztratily jsme mnoho času — ale ne sebe! Životy politických vězenkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, Praha 2006.

Částková, Pavla: *Realita a fikce v díle Jana Křesadla*. Opava, Slezská univerzita, bakalářská práce, 2004.

Černá, Kateřina: *Životní příběh Albíny Palkoskové-Wiesenbergerové, politické vězeňkyně padesátých let*. Praha, Univerzita Karlova, bakalářská práce, 2010.

Čtyřicátá devátá roční zpráva státního reálného gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1927–28. Vysoké Mýto 1928.

Devátá, Markéta: Vysoká škola politická a sociální v systému národní fronty. *Východočeské listy historické* 27, 2010, s. 52–63.

Dostálová, Růžena: *Homérský hymnus na Stalina*. *Auriga* 46, 2004, č. 1–2, s. 45–47.

Gebauer, František — Kaplan, Karel — Koudelka, František — Vyhnálek, Rudolf: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989. Statistický přehled*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993.

Hanzal, Josef: „Studijní" prověrky na českých vysokých školách. *Dějiny a současnost* 11, 1969, č. 6, s. 28–30.

Hasmandová, Vojtěcha: *Jsem v dlani Boží. Dopisy z vězení*. Cesta, Brno 2013.

Havlíková, Lucie: *Střední školy v době první republiky*. Brno, Masarykova univerzita, diplomová práce, 2016.

Heé, Veronika: Jan Křesadlo — zapomenutý génius? K 25. výročí spisovatelovy smrti. *Bohemistyka* 21, 2021, č. 2, s. 270–274.

Horáková, Šárka: *Jiřina Štěpničková — herečka v pasti. Kdo z hereckých kolegů pro ni žádal trest smrti?* SinCon, Praha 2005.

Janovská, Jarmila: *Velikánky*. Primus, Praha 1994.

Jareš, Jakub: „Indiferentní — možnost převýchovy!" Cíle tzv. studijní prověrky na vysokých školách a jejich realizace. In: Marie Černá et al. (eds.): *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí. Československo 1948–1989*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2012, s. 20–53.

Jareš, Jakub: *Akademické milieu v časech prověrek — vysoké školy v letech 1948–1956. Poválečná reforma českého vysokého školství a její kořeny*. Praha, Univerzita Karlova, Disertační práce, 2016.

Joklová, Kateřina: Liberecký monstrproces Emil Weiland a spol. *Fontes Nissae* 10, 2009, s. 121–146.

Kalábová, Květoslava — Kaláb, Vladimír: *Historie zemské donucovací pracovny a věznice pro ženy v Pardubicích*. Vězeňská služba České republiky, Praha 2006.

Kočová, Kateřina: Paměť Liberecka I. — Příběh Růženy Koškové-Krásné. *Fontes Nissae* 5, 2004, s. 272–293.

Křesadlo, Jan: *Mrchopěvci*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1984.

Křesadlo, Jan: *Hvězdoplavba aneb Malá kosmická odysea*: překlad z řeckého originálu neznámého autora. Ivo Železný, Praha 1995. Online na stránkách Městské knihovny v Praze <https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/61/51/45/astronautilia_hvezdoplavba.pdf>.

Křesadlo, Jan: Batrachomyomachie. Překlad. *Tvar* 9, 1998, č. 1, s. 18–19.

Křesadlo, Jan: *Království české a jiné polokatolické povídky*. E-edice MK, Praha 2021.

Křesadlo, Jan: *Mrchopěvci*. E-edice MK, Praha 2023.

Kuklová-Jíšová, Božena: *Verše psané za mříží*. ARSCI, Praha 1996.

Kuklová-Jíšová, Božena: *Krásná němá paní. Příběhy vězněných žen z padesátých let*. 3., rozšířené vyd. ARSCI, Praha 2007.

Loučová, Petra: *Slovo za mřížemi a dráty. Knižní a literární kultura v československých pracovních táborech a vězeních v letech 1948–1968*. Brno, Masarykova univerzita, disertační práce, 2025.

Nešpor, Zdeněk R.: *Slovník institucionálního zázemí české sociologie*. Scriptorium, Praha 2017.

Padesátá roční zpráva státního reálného gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1928–29. Vysoké Mýto 1929.

Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: *Nebyl to jen sen*. Luxpress, Praha 1991.

Palkosková-Wiesenbergerová, Albína: *Tři životy. Osudy žen staropražského rodu*. B. Just — Pluto, Praha 1998.

Petráň, Josef — Petráňová, Lydia: *Filozofové dělají revoluci. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunistického experimentu (1948–1968–1989)*. Karolinum, Praha 2015.

Pinerová, Klára: *Do konce života. Političtí vězni padesátých let — trauma, adaptace, identita.*

OPEN ACCESS

Ústav pro studium totalitních režimů — Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2017.

Pohunková, Dagmar — Svanovská, Hana: *Příběh mého života. Doba a lidé*. Straky na vrbě, Praha 2026.

Potůček, Martin: *Anatomie komunismu. Skutečný příběh jedné rodiny*. Karolinum, Praha 2022.

Pousta, Zdeněk: Studijní prověrky na českých vysokých školách. *Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 36–38, 1996–1998, č. 1–2, s. 87–93.

Pousta, Zdeněk: Úvodem. In: Růžena Vacková: *Vězeňské přednášky*, ed. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999, s. 7–50.

Pousta, Zdeněk (ed.): *Filosofie za mřížemi. Leopoldov, léta padesátá*. Univerzita Karlova, Praha 1995.

Seznam čestných a zakládajících členů JČF. *Listy filologické / Folia philologica* 71, 1947, č. 6, s. 318–320.

Slavíková, Marcela: The Bohemian Lands. In: Filippomaria Pontani — Stefan Weise (eds.): *The Hellenizing Muse: An Anthology of Poetry in Ancient Greek from the Renaissance to the Present*. De Gruyter, Leiden 2021, s. 280–305.

Sojková, Alena: Personální očista na československých vysokých školách po roce 1945 se zaměřením na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. *Právněhistorické studie* 45, 2015, č. 2, s. 253–272.

Šimková, Dagmar: *Byly jsme tam taky*. 5. vyd. Monika Vadasová-Elšíková, Praha 2010.

Šmelová, Ivana: *Osudy politických vězeňkyň v letech 1948–1960*. Brno, Masarykova univerzita, magisterská diplomová práce, 2007.

Štouračová, Jiřina: *Úvod do archivnictví*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2002.

Švecová, Anna Václava: Šustěly jsme hedvábím. In: Dagmar Šimková: *Byly jsme tam taky*. 3. vyd. Monika Vadasová-Elšíková, Praha 2003, s. 132–133.

Vacková, Růžena: *Ticho s ozvěnami. Dopisy z vězení z let 1952–1967*. Česká křesťanská akademie, Praha 1994.

Vacková, Růžena: *Vězeňské přednášky*, ed. Zdeněk Pousta. Archiv Univerzity Karlovy, Praha 1999.

Vrkočová, Ludmila (ed.): *Svědectví. Osudy politických vězňů 1947–1976*. Ludmila Vrkočová, Praha 2007.

Výroční zpráva státního československého gymnasia dr. J. Pekaře v Mladé Boleslavi za školní rok 1938–39. Mladá Boleslav 1939.

Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v České Třebové za školní rok 1934–35. Česká Třebová 1935.

Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v České Třebové za školní rok 1935–36. Česká Třebová 1936.

Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v České Třebové za školní rok 1936–37. Česká Třebová 1937.

Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia v České Třebové za školní rok 1937–38. Česká Třebová 1938.

Výroční zpráva státního vyššího gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1921–22. Vysoké Mýto 1922.

XLIV. výroční zpráva státního vyššího gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1922–23. Vysoké Mýto 1923.

XLV. výroční zpráva státního vyššího gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1923–24. Vysoké Mýto 1924.

XLVI. výroční zpráva státního vyššího gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1924–25. Vysoké Mýto 1925.

XLVII. výroční zpráva státního vyššího gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1925–26. Vysoké Mýto 1926.

XLVIII. výroční zpráva státního reálného gymnasia ve Vysokém Mýtě za školní rok 1926–27. Vysoké Mýto 1927.

Zábranová, Jiřina: *Ohlédnutí*. Torst, Praha 1994.

OPEN ACCESS

INTERNETOVÉ ZDROJE

<https://archive.org/details/astronautilia> (anglický prozaický překlad Astronautilie od Ace Rockmana) [4. 6. 2026].
<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vysok%C3%A1_%C5%A1kola_politick%C3%A1_a_soci%C3%A1ln%C3%AD_v_Praze> [4. 6. 2026].
<https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=889> [4. 6. 2026].
<Ketos-Verlag: Jan Křesadlo: Astronautilia I + II> [4. 6. 2026].
<https://www.kresadlo.cz/facet6.htm#Q17> [4. 6. 2026].
<https://www.pametnaroda.cz/cs/pohunkova-dagmar-1929> [4. 6. 2026].

AUDIOVIZUÁLNÍ ZDROJE

Ztracená duše národa. Režie Olga Sommerová a Petr Nikolaev. Česká televize, 2002.

TEXTOVÁ PŘÍLOHA
(PŘEPIS MOTÁKU)

Co ti mám psát z duší celé?
Nemohu než prosit vřele,
Tvou patronku svatou Annu,
by byl Klema brzo v Pánu,
s ním KSČ — jeho láska,
zločinců to bídná cháska,
by šel k čertu Tonda z ÚRA,
jenž nás tlačí jak ta můra,
též Čepička, děd Nejedlý —
vždyť se nám dávno přejedli,
by soudruhům drahým v krátku
zchystal svět na krk oprátku,
by zlomeny spadly brzy,
kleté mříže, jenž nás mrzí,
za nimi kéž uzříš už,
zvadlé obličeje „čůz“.[106]
K radosti celé své party,
nechť mastíš od rána karty
a nedělní na guláš
dej si na vrch mariáš.
Ráno za čistého vzduchu,
k věštnému se modli duchu,
pak si vylož na celý den,

106 Čůzy/čůzáci bylo slangové označení pro vězeňské dozorce a dozorkyně.

OPEN ACCESS

na měsíc, na rok, na týden,
červený, zelený, kule, jenom ne „žandule“.[107]
Alkoholu plnou bečku,
přeji Ti až od stromečků,
vrátíš se s Josefem v Chabry,
Vesele zašumí habry
na nivách té obce slavné,
až Lebruška k čertu zahne,
až Tvůj Josef spořádá
kdekterého neřáda.
Po velkém tom boji
v míru žijte, pokoji
peníze nechť se Ti hrnou,
měj jich stále kapsu plnou,
Nechť Ti Josef nebrání
Tvých všech zásluh v uznání
v každodenním ruchu, letu
vykouřit si cigaretu
Tvá patronka svatá Anna,
kéž Ti vyprosí od Pána
Tvé zbožnosti v odměnu
každodenní proměnu,
všeho v Tvém co leží krásné
v dvojnásobek váhy správné
bez maření, bez zlosti,
kunčoftům Tvým k radosti.
V náhradu za tento svátek
ušlý všední jako pátek
tak bez annenského bálu,
bez Tvých drahých v kriminálu,
ať máš svátkem každičký den,
jednou až odtud vyjdeš ven,
masa, řízků mísy plné,
hory čokolády vonné
a jak už u lidi bývá
proudy vína, kořal, piva.
Svého přání k doplnění
přeji Ti lehké trávení,
což je základ všeho zdraví
Zdráva jen buď vše se spraví,
v lepší zítřek, pevně věř
vše zlé budoucností měř.
Až to přečteš, za čas krátký
jen mně nezbij za ty řádky.

107 Jde o slangový karetní výraz pro žaludy.